

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Fakulta humanitních studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Hudební světy dominikánského kostela sv. Jiljí v Praze

Autor práce: Hana Černáková
Vedoucí práce: PhDr. Zuzana Jurková, Dr.

Praha 2016

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 22. 6. 2016

.....

podpis

Poděkování

Ráda bych zde poděkovala za vedení k oboru etnomuzikologie a vedení mé bakalářské práce Doc. Zuzaně Jurkové, Dr. Za své studium jsem prošla mnoha jejími kurzy a mohla jsem navštěvovat například seminář k tvorbě knihy *Pražské hudební světy*, který byl pro mne velmi přínosný. Velikým zážitkem pro mě byla také letní škola Židovské hudby, kterou docentka Jurková zorganizovala, a na které přednášela harvardská profesorka Key Kaufman Shelemay, jejíž knihu *Soundscapes* jsem částečně překládala.

Druhé poděkování patří Davidu Verbučovi, M.A., Ph.D. za konzultace, rady a podporu, které mi v průběhu semestru vedle docentky Jurkové také poskytoval a Bc. Oldřichovi Poděbradskému, s kterým jsem se radila o svých krocích při psaní coby se starším a zkušenějším kolegou.

Závěrečné poděkování patří farnosti dominikánského kostela sv. Jiljí, především mým hlavním informátorům, Ing. Petru Chaloupskému a fr. P. Filipu Boháčovi, za poskytnuté rozhovory. Panu Chaloupskému, jeho rodině a Schole dominicaně zvlášť za „přijetí na kůru“ a péči.

OBSAH:

Úvod	5
VÝBĚR TÉMATU A VLASTNÍ POZICE	5
TEORETICKÉ PŘÍSTUPY	6
VÝZKUMNÁ STRATEGIE A TECHNIKY SBĚRU DAT	9
VÝBĚR VZORKU A PROSTŘEDÍ	11
ANALYTICKÉ POSTUPY	12
VÝZKUMNÝ PROBLÉM, VÝZKUMNÉ OTÁZKY	13
ZAJIŠTĚNÍ KVALITY VÝZKUMU	14
ETICKÉ OTÁZKY	15
DOMINIKÁNI NEBOLI ŘÁD BRATŘÍ KAZATELŮ	16
DOMINIK Z CALERUEGY	16
ZPŮSOB ŽIVOTA BRATŘÍ	17
ORGANIZACE ŘÁDU	19
DOMINIKÁNSKÁ RODINA	20
KOSTEL SV. JILJÍ	22
HUDEBNÍ AKTÉŘI A UDÁLOSTI V KOSTELE SV. JILJÍ	24
ING. PETR CHALOUPSKÝ – ŘEDITEL KŮRU	26
Skladba	27
Hudba při mši	29
Křížové cesty v době postní	34
Litanie v květnu	37
Roráty v době adventní	38
Schola dominicana	39
Slavení svátků a slavností	40
Koncerty duchovní hudby	45
FR. P. FILIP ŠTĚPÁN BOHÁČ	46
Sbor kněží	46
Chorál	49
Dominikánský chorál	50
Liturgie hodin	51
Nešpory	52
Temné hodinky	56
KOMERČNÍ KONCERTY AGENTURY ANIMA	61
ZÁVĚR	65
SEZNAM LITERATURY A ELEKTRONICKÝCH ZDROJŮ:	66
PŘÍLOHY:	68

Úvod

Když jsme spolu s dalšími pěti kolegy překládali v rámci povinné souborné zkoušky Ověření jazykové kompetence knihu profesorky Key Kaufman Shelemayové s názvem Soundscapes: Exploring Music in a Changing World, nechávali jsme tehdy pojem „soundscapes“ ještě v původním anglickém znění. Příkladali jsme k tomuto výrazu vždy poznámku, která začínala takto: „Termín soundscape, stejně jako mnoho jiných etnomuzikologických termínů, nemá v českém jazyce ustálený ekvivalent a o jeho přesné podobě se zatím stále vedou diskuse.¹“ To od vydání knihy Pražské hudební světy v roce 2013 již není pravda. Docentka Zuzana Jurková v této knize, psané ve spolupráci se svými studenty, použila pro anglický výraz soundscape český ekvivalent „hudební svět,“ budu jej tedy používat ve stejném významu.

Key Kaufman Shelemayová v její knize zmiňuje různé hudební světy z celého světa, v knize Pražské hudební světy najdete příklady na území města Prahy a v mé bakalářské práci budu mluvit o příkladu jednoho pražského kostela, ve kterém možná i díky přidruženému dominikánskému klášteru a turisticky atraktivní pozici v centru města můžeme najít také tři odlišné hudební světy.

Výběr tématu a vlastní pozice

V kostelech jsem se pohybovala posledních deset let poměrně často díky zpívání v několika sborech. Vždy jsem svůj pobyt v něm brala spíše jako prostředí pro koncert s často krásnou architekturou, než jako posvátné místo. Když jsem začala domlouvat koncerty v těchto prostorách, setkala jsem se s problematikou vyjednávání repertoáru a podmínek koncertu v římskokatolickém kostele na rozdíl od kostelů jiných církví a začala se více zajímat o pravidla, která jsou zapsaná například v dokumentu Koncerty v kostelích, který vydala roku 1987 Kongregace pro bohoslužbu a svátosti, která má za úkol „starat se o liturgii, včetně s ní spojeného sakrálního umění a liturgické hudby,“²

¹ Kaufman 2006: 4. Nепublikovaný bakalářský překlad, FHS UK.

² www.katopedia.cz/index.php?title=Kongregace_pro_bohoslu%C5%BEbu_a_sv%C3%A1tosti, datum přístupu 10. 6. 2016.

V roce 2012 jsem se účastnila terénního výzkumu v rámci předmětu Etnomuzikologický výzkum prahy na FHS UK pod vedením docentky Zuzany Jurkové. Zabývala jsem se tématem komodifikace hudby na Královské cestě v centru Prahy, kde se ukázalo, že zde slouží některé kostely jako koncertní síně pro komerční koncerty pro turisty. Na toto téma jsem chtěla navázat i svou bakalářskou prací. Napsala jsem teoretickou část Souborné zkoušky SVIP³ na téma „Hudba v římskokatolických kostelích“ s hlavní výzkumnou otázkou, ptající se po mechanismech „vyjednávání podoby hudby v římskokatolickém kostele.“

Postupným mapováním a pobýtem v terénu jsem se dostala ke kostelu sv. Jiljí, který má velmi pestrý hudební život. Dějí se zde hudební události pod taktovkou tří aktérů – ředitele kůru, kněží a komerční agentury. Potkávají se každý den, a přesto fungují jaksí odděleně, jako různé hudební světy v jednom pražském kostele na Starém městě.

Tento posun tématu ovšem způsobil, že jsem se dostala od sborové, klasické a duchovní, ale koncertní hudby k hudbě, kterou aktéři na svých webových stránkách nazývají přímo „hudba k liturgii“⁴.

Teoretické přístupy

Ústředním tématem mé práce je hudba v kostele sv. Jiljí, na kterou nahlížím z etnomuzikologické perspektivy, tedy se nesnažím posuzovat uměleckou formu písně, ale její kulturní funkci.⁵ Vycházím zde z knihy Alana P. Merriama *The Anthropology of Music*, který uvádí koncept „hudby jako kultury“ a výzkumný model, který „zahrnuje studii na třech analytických úrovních – konceptualizaci hudby, chování ve vztahu k hudbě a samotný hudební zvuk. [...] Na zvuk se musí pohlížet jako na výsledek chování, které ho vytváří.“⁶ Do chování Merriam zahrnuje fyzické chování jako na příklad držení těla. V rámci mého výzkumu a popisu událostí často zdůrazňuji různé pohyby jako například dirigování Scholy domicana

³ SVIP = Společenské vědy v interdisciplinární perspektivě – povinný atest třetího ročníku bakalářského studia na FHS UK, kde v písemné části předkládáte teoretické a metodologické ukotvení společenskovední práce na vybrané téma.

⁴ <http://praha.op.cz/?a=351>, datum přístupu 10. května 2016.

⁵ Merriam 1964: 33.

⁶ Merriam 1964: 35.

nebo různé přemístování a postavení kněží při mši či nešporech. Jako druhý způsob chování zmiňuje společenské chování, které je, ale nemusí být, vyžadováno od hudebníka nebo posluchačů. Třetí je vyjadřování verbálními pojmy.⁷ Ať už jako hudebníci či posluchači, kteří na hudbu reagují, „konceptualizují hudební aspekty života, které potom považují za patřící jejich kultuře. [...] přijímají nebo odmítají tento produkt [...] tedy zase nevyhnutelně ovlivňují koncept, chování a zvuk.“⁸

Merriamovo pojetí hudby podporuje také Blacking svým výrokem, že hudba je: „humanly organised sound“ či Christopher Small výrokem, že „hudba je lidská aktivita.“⁹

Key Kaufman Shelemayová dodává, že „hudbu můžeme chápat jako uspořádaný sled zvuků, který dává smysl a význam pro lidi konkrétního místa a času.“¹⁰

V úplném úvodu jsem se již zmínila o konceptu soundscapes, ve kterém je spojené slovo *sound* (zvuk) a *scape*, které je do českého jazyka nepřeložitelné a odkazuje k výrazu *landscape* (krajina) nebo *seascape* (mořská scenérie), což je příměr bližší ke „schopnosti hudby jak setrvat na místě, tak pronikat do dnešního světa, absorbovat změny v obsahu i způsobech provádění a stále na sebe nabalovat nové vrstvy významů.“¹¹ Pojetí hudebních světů tedy umožňuje „zachytit jak proměny ve zvukovém světě, tak i ve světě lidí [...] (těch) co hudbu vyluzují (i těch) co ji jen poslouchají a oceňují.“¹²

První dva hudební světy, které popisují, provozují liturgickou hudbu. Profesorka Shelemayová píše: „V průběhu dějin poskytovala veřejná oslava víry důležitý prostor pro hudbu. Je jen těžko možné si představit náboženské rituály bez hudby, která má časem vybroušenou rituální formu a specifickou dobu trvání. Rituály hluboce působí na naše smysly a zprostředkovávají komunikaci s božstvy právě prostřednictvím písní, instrumentální hudby a tance.“¹³ V případě kostela sv. Jiljí to platí jen pro písně, u instrumentální hudby je to již složitější. Farnost Římskokatolické církve u kostela sv. Jiljí dělí na svých internetových stránkách hudbu na „hudbu k liturgii“ a „komerční hudbu.“

⁷ Merriam 1964: 35.

⁸ Merriam 1964: 36.

⁹ Jurková 2013: 5.

¹⁰ Shelemay 2006: 13.

¹¹ Shelemay in Jurková 2013: 9.

¹² Jurková 2013: 10.

¹³ Shelemay 2006: 325.

Hudba k liturgii, tedy sakrální hudba označuje „hudbu užívanou při liturgii v římskokatolické církvi a při protestantských bohoslužbách.[...] Sakralita hudby je podmíněna posvátným slovem.“¹⁴ Key Kaufman Shelemay říká: „Liturgický zpěv, kterému se říká také chorál, je typ vokálního přednesu, ve kterém jsou pochopitelnost a precizní artikulace posvátných slov maximálně důležité.“¹⁵ Důraz na srozumitelnost bohoslužby i liturgické hudby, stejně jako možnost běžných účastníků na ní participovat, zmiňuje ve své bakalářské práci také Monika Najbrová. Tato a další doporučení vyplývají z ustanovení II. vatikánského koncilu. Najbrová také píše, že „Do duchovní hudby spadá v nejširším slova smyslu klasická instrumentální hudba a naopak v nejužším pojetí, kterého se drží většina, považuje za duchovní hudbu tu, která má duchovní námět, takže vokální skladby obsahují biblický text a instrumentální hledají také inspiraci v duchovních tématech.“¹⁶ Tedy existuje široká škála interpretací, co ještě duchovní hudba je a co ne, čemuž nasvědčuje i to, že: „V římskokatolické církvi způsobuje největší spory ohledně liturgické hudby rozdílné chápání několika pojmů, které se objevují v církevních dokumentech,“¹⁷ jako například „vhodnost, kvalita, hodnota a uměleckost hudebních děl.“¹⁸ Tato hlediska jsou příliš subjektivní a každý si je opět může vyložit jinak. Mě bude zajímat, jak se k pochopení liturgické hudby staví mí informátoři, protože i když první dva se věnují hudbě k liturgii, pro každého je něčím jiným, což „formuluje Timotky Rice: Music is X.“¹⁹

Často v práci zmiňuji míru participace věřících, v křesťanském prostředí nazývaných *lid*. V *Pražských hudebních světech se píše*: Tak, jako je v biblických žalmech zřejmá účast profesionálních zpěváků, je tu patrný i podíl laiků – církevního společenství/“lidu.[...] V sofistikovaných římskokatolických chorálních nešporách nese hlavní podíl účasti klérus, případně „specializovaní“ laici, kdežto lid se podílí jen na jednodušších zpěvech, hlavně žalmech a některých společných modlitbách (Paternoster.)“²⁰ Což potvrzují v kapitole o nešporách. Obecně je míra zapojení lidu při různých hudebních událostech různá.

¹⁴ Volek 1998 in Jurková 2013: 247.

¹⁵ Shelemay 2006: 328.

¹⁶ Najbrtová 2012: 12.

¹⁷ Najbrtová 2012: 26.

¹⁸ Najbrtová 2012: 28.

¹⁹ Rice in Jurková 2013: 17.

²⁰ Jurková 2013: 273.

Pojem komerční má dle slovníku cizích slov ekvivalenty ve slovech „obchod, obchodování, obchodní styky“, tedy můžeme mluvit o „hudbě jako zboží“²¹, provozované pro ekonomický zisk, bez liturgického účelu. V kapitole hudba jako zboží v knize Pražské hudební světy se píše: „V mnoha kulturách [...], ale i v evropském gregoriánském chorálu – je hudba svého druhu realizací nebeských zákonů a/nebo prostředkem jejich ovlivňování. To sice nevylučuje třeba finanční odměnu tomu, kdo ji v můj prospěch provozuje, ale zásadně to brání nahlížení na ni primárně jako na komoditu.“²² Komerční hudba provozovaná v tomto kostele je jistě pečlivě vybírána a jako taková nenarušuje posvátnost prostoru kostela, je ale bezesporu komoditou pro agenturu, která zde koncerty provozuje.

Výzkumná strategie a techniky sběru dat

Výzkumná strategie

Vzhledem k etnomuzikologickému oboru i vzhledem k tématu jsem pro svou bakalářskou práci zvolila kvalitativní strategii výzkumu. Cílem práce bylo vytvořit holistický obraz pomocí analýzy textů, rozhovorů a vlastních terénních poznámek. Snažila jsem se porozumět dané subkultuře i jejímu teoretickému zázemí, mluvit s informátory a co nejlépe interpretovat jejich výpovědi. Zvolená výzkumná strategie se odvíjí především od knihy J. Hendla, Kvalitativní výzkum.²³ Čerpám ale také ze znalostí z několika kurzů, které jsem na FHS UK absolvovala, například z Terénní antropologické praxe, Pražských hudebních světů, Hudební antropologie, Úvodu do společenskovedního výzkumu a dalších.

Vzhledem k časovým možnostem, rozsahu bakalářské práce i doporučení z posudku u zkoušky SVIP jsem ustoupila od plánu zanalyzovat téma na základě tří farností a omezila výzkumný vzorek na jeden kostel na Starém městě. Proč jsem vybrala právě tuto farnost, vysvětlím v odstavci, týkajícím se výběru výzkumného vzorku.

²¹ Jurková 2013: 163.

²² Jurková 2013: 164.

²³ Hendl 2005.

Metody sběru dat

Zvolila jsem metody, které odpovídají formě kvalitativního výzkumu, tedy pozorování, rozhovory, ale také sběr dokumentů a hudebních dat formou nahrávky, typické pro etnomuzikologický výzkum.

Prvním krokem po zúžení výzkumného vzorku na kostel sv. Jiljí bylo získání informací o jednotlivých aktivitách farnosti z webových stránek, nástěnek u kostela i v kostele a z emailové korespondence s hlavními budoucími informátory. Během prvotních obhlídek prostředí jsem používala ke sběru dat hodně fotografie. Fotila jsem nejen nástěnky, ale také ruch před kostelem, který je každodenní součástí tohoto místa právě kvůli hojně propagaci komerční agentury, která zde pořádá denně koncerty klasické hudby pro turisty.

První pozorování v kostele probíhalo v lavicích mezi *lidem*²⁴. Během prvních návštěv běžných mší jsem nenahrávala ani nefotila, až po souhlasu informátorů jsem si začala vše nahrávat. Vlastním kvalitní nahrávací zařízení, které běžně používám pro záznam nejen vlastních koncertů, což je dobré pro kvalitu zvuku a srozumitelnost obřadů, nevýhodou je ale nápadnost takového zařízení oproti běžnému diktafonu, který se vejde i do kapsy. Stávalo se tím, že jsem na sebe někdy, i díky zapisování poznámek do sešitu, upozorňovala své okolí, což se později ukázalo, že příliš nevádí. Navázala jsem tím neformální rozhovor s kdekým a stejně jsem se stala pro pravidelné účastníky a hlavně zaměstnance a představené kostela „tou slečnou, co píše tu práci.“ Kromě terénních zápisků a nahrávek jsem si také malovala schémata, kde se jaká událost v kostele odehrává, kdo jsou její aktivní účastníci a jak jsou rozmístěni. Časem jsem byla pozvána na kůr, kde působí pan Chaloupský a odkud zpívá jeho Schola²⁵ dominicana – chrámový sbor, který zpívá především při liturgii v kostele sv. Jiljí, z časových důvodů především během křesťanských svátků, ne denně. Byla jsem také na zkoušce Scholy dominicany, které probíhaly bezprostředně před událostí. Tito lidé mě přijali velmi přátelsky.

Kromě otevřeného, nezúčastněného pozorování, jsem se některých hudebních událostí také aktivně účastnila. Například zpěvem při průběhu křížových cest, také jsem při mši Bílé soboty seděla se sborem v přední části kostela, nezpívala jsem s nimi u oltáře, ale

²⁴ Emický výraz, znamenající laickou veřejnost, věřící přítomné v lavicích například při mši.

²⁵ V případě, že v dalším textu používám slovo *Schola* s velkým písmenem, myslím tím tuto konkrétní Scholu dominicanu, napíšu-li jen *schola* s malým, myslím obecně jakoukoliv scholu. Slovem *schola* myslím sbor, který zpívá liturgickou hudbu.

z našich míst pak společné části s věřícími ano. Také jsem se zapojovala do průběhu temných hodiněk a nešpor z lavic. Snažila jsem se stíhat jak zapisování postřehů do terénních poznámek, jednalo spíše o takzvaný jotting, a také dodržovat průběh rituálu, aby mé chování příliš nevybočovalo.

Jednou z důležitých složek mé práce se staly rozhovory především s varhaníkem a ředitelem kůru panem Chaloupským a knězem otcem Filipem Boháčem, kteří mi odkryli rozmanitost nejen hudebních aktivit, které se zde konají, poskytli mi prostřednictvím jejich vyprávění mnoho témat, které se promítly v práci, a byli vstřícní k mým otázkám často plynoucím z neznalosti prostředí. Oba jsou dobří a ochotní řečníci, tedy byly rozhovory především z počátku nestrukturované, narativní, do kterých jsem se snažila zasahovat jen málo a spíše se ke konci doptávat na nejasnosti nebo místa, která mne zaujala.

Velikým pomocníkem v orientaci v hudebním prostředí jsou notové archivy²⁶ jak pana Chaloupského na jeho stránkách, tak odkazy na ranní chvály, nešpory, temné hodinky a další chorální zpěvy,²⁷ které v kostele vede právě otec Filip.

Výběr vzorku a prostředí

Na začátku jsem měla představu, že se budu věnovat rozdílu přístupu k hudbě v kostele u různých křesťanských církví, působících v Praze. Brzy jsem ale pochopila, že bude rozumnější téma zúžit, komparativní metodu nechat stranou a zaměřit se jen na církev katolickou. Z předchozích zkušeností s výzkumem k již zmiňované komodifikaci hudby pro Pražské hudební světy²⁸ jsem dále téma zúžila na Prahu 1. V této městské části jsem našla asi patnáct farností s mnoha kostely. Rozhodla jsem se tedy výzkumnou oblast zaměřit ještě konkrétněji. Staré město jsem vybrala kvůli pestrému dění, které v kostelech v okolí Královské cesty probíhá. K definitivnímu zúžení a pojetí mi dopomohla, jak jsem již říkala, předchozí teoretická práce a hutnost dat hned při prvních chvílích v terénu. Posunutí tématu je v kvalitativní práci velmi časté. Úkolem této strategie je totiž průběžná analýza. Otázky, které z ní vycházejí, dále směřují následný výzkum.

²⁶ <http://www.chaloupsky.op.cz/PCH-NO.htm>

²⁷ <http://op.cz/?a=24>

²⁸ Jurková 2013: 194 – 198.

Hlavními informátory se mi stali dva „vedoucí“ dvou odlišných světů. Zástupce kněží, otec²⁹ Filip Štěpán Boháč, který se snaží o obnovu tradice v chorálu. Vede pravidelné ranní a večerní chvály, během velikonočního tridua také Temné hodinky a další chorální provedení například během některých svátků. Také vytváří zpěvníky pro tyto situace. Druhým hlavním informátorem je varhaník a regenschori Ing. Petr Chaloupský, který denně doprovází mši na varhany, zpívá, skládá vlastní hudbu k liturgii a vede sbor Schola dominicana. S těmito dvěma pány jsem vedla rozhovory v hovornách v prostředí kláštera, které jsem nahrávala na diktafon a poté přepisovala a analyzovala.

Dále jsem se dostala k pár neformálním rozhovorům ať už se zpěváky ze sboru, s rodinou pana Chaloupského, s lidmi v kostele či jinými věřícími, kteří navštěvují i jiné kostely.

Tím, že je kostel sv. Jiljí součástí kláštera dominikánů pražské provincie, jsou zde jisté odlišnosti od jiných římskokatolických kostelů, které nemají mnišský řád a ke všemu specifický, jako je dominikánský Řád bratří kazatelů. I proto je zde prostředí liturgicky, tedy i hudebně velmi pestré, zároveň ale také náročné na pochopení.

Analytické postupy

Gobo píše, že analýza v kvalitativní metodě probíhá v průběhu celého výzkumu a opakovaně. Výzkum se na základě této průběžné analýzy směřuje,³⁰ což se mi, jak jsem již zmiňovala v předchozích kapitolách, také potvrdilo. Předmět výzkumu i zvolné otázky se mi proměňovaly na základě analýzy získávaných dat.

Během přepisu rozhovorů v jednoduchém programu „Listen N Write“³¹ jsem se snažila rovnou zvýrazňovat části, které mi připadaly důležité, poznámkovat a tím data prvotně třídit. Přepisovala jsem rozhovory doslovně a snažila se zahrnout i emoce, jako například smích. Následným opakovaným pročitáním, segmentováním, kódováním a kategorizováním jsem získávala zajímavá data, která jsem dále propojovala s podrobnými poznámkami, které jsem si dělala v průběhu celého pobytu v terénu, pokud možno

²⁹ „Je to uctivý titul dávaný kněžím řeholního řádu.“ (Retrosillo 1998: 148.)

³⁰ Gobo 2008: kapitola 5.

³¹ http://www.stahuj.centrum.cz/podnikani_a_domacnost/ostatni/listen-n-write/, datum přístupu 1. května.

v reálném čase nebo bezprostředně po události zpětně. Také jsem se snažila většinu událostí nahrávat. Pokud jsem si neměla příležitost něco zapsat, nahrála jsem si to svými slovy na diktafon. Segmentací rozdělujeme data do analytických jednotek. Segmentem může být slovo, věta, odstavec nebo celý dokument.³² Po rozdělení textu na jednotlivé segmenty se volně přejde ke kódování. Kódování pomáhá data popsat, dává jim určitý význam, Hendl říká, že je klasifikuje nebo kategorizuje.³³ Známe tři typy kódů: popisné, které vyjadřují explicitní obsah segmentu a v mém výzkumu jsou to například: „hudba, zpěv, schola“. Dále interpretativní, které vyjadřují, co dle výzkumníka říká daná pasáž, například „vyjednávání hranic“ a do třetice strukturní, které sdružují dvě předchozí a jsou abstraktnější. Důležité mi připadají emické kategorie, jako například rozlišení hudby v kostele na „hudbu k liturgii“ a „komerční koncerty“.³⁴

Takzvané snapshoty, v knize Pražské hudební světy nazývané také jako „momentky,“ v nichž „se autor snaží předat zážitek z hudební události,“³⁵ tedy zhuštěný popis příkladové události mýma očima jsem vytvářela na základě svých terénních poznámek a nahrávek. Některé události měly téměř tři hodiny a jejich analýza trvala několikanásobně déle. Zpětně jsem událost rekonstruovala také za pomoci notového archivu a samozřejmě vyhledávání mně neznámých pojmů pro pochopení situace, abych se vyvarovala její dezinterpretaci. Začala jsem si vytvářet slovníček pojmů, vlastních pro můj výzkumný terén, který naleznete v příloze číslo 1.

Nesmím zapomenout ani na analýzu dokumentů, která probíhala před i v průběhu výzkumu a dokresluje kontext získávaných informací od informátorů.

Výzkumný problém, výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka zní: Jaké hudební události se v průběhu dne, týdne až celého liturgického roku v kostele konají a kdo je z jaké pozice pořádá. Podotázkami se ptám na to, kdo všechno jsou účastníci těchto hudebních světů, jaké jsou jejich motivace na tvorbě či participaci v hudbě. Dále mě zajímaly praktické otázky, jako jak probíhá příprava na hudební

³² Hendl 2005: 228.

³³ Hendl 2005: 228.

³⁴ *Takto rozlišuje „hudbu v kostele“ farnost u kostela sv. Jiljí.*

³⁵ Jurková 2013: 18.

událost až po samotnou realizaci. Jakou roli hraje hudba v liturgii pro jednotlivé aktéry. Ptala jsem se a sledovala provázání a kooperace mezi jednotlivými světy. Také jsem se přes data dostala k dichotomii obnovy tradice vs. inovace. Význam hudby v tomto kostele je nesporný a setkala jsem se s různými inklinacemi k jednotlivým událostem: „*to je to, kvůli čemu sem ti lidé chodí*“ (účastník bohoslužby o hudbě pana Chaloupského) vs. „*ted' tady bud'te, tohle je to ono*“ (jiný pán v lavici o začínajících nešporech).

Zajištění kvality výzkumu

Důležité pro hodnocení kvality výzkumu mi přijde zdůraznění, že tento výzkum již díky zvolené metodě – případové studii – nemá říkat „obecně platnou pravdu,“ jde o podrobné prošetření hudebního života jedné komunity dominikánské církve. Zajímá mne právě to, jak tyto hudební světy odrážejí i společenské uspořádání a vzájemnou propojenost v dané farnosti.

K zvýšení validity kvalitativního výzkumu přispívá využití více zdrojů dat, například rozhovory s více farníky, dodržení návaznosti evidence a také kontrola zprávy klíčovými informátory.³⁶ Naopak reliabilita bývá nižší, není možné získat stejná data při opakování výzkumu, protože výzkumný vzorek se již mohl nějak proměnit, nechat se něčím ovlivnit, výzkum by probíhal za jiných okolností a informátoři by již věděli, co je čeká a mohli odpovídat „připraveně.“

V každém výzkumu si musíme dávat pozor na naše domněnky, soudy a předsudky, které mohou být negativní i pozitivní, a mohou ovlivňovat výzkum a naši interpretaci. Důležitá je zde reflexivita. Jednou ze strategií, jak omezit vliv předporozumění je konceptualizace, použití správných atributů, ke kterým budeme přiřazovat informace.³⁷ Snažila jsem se chovat tak, abych nepůsobila v komunitě výstředně, také jsem dbala na to, abych nepokládala otázky, které by mohly být návodné, i tak ale mějme na paměti, že výzkumná data jistě jsou mou přítomností ovlivněna. Zkrátka se nikdy nestanu tou známou „mouchou na zdi.“

³⁶ Hendl 2005: 341.

³⁷ Gobo 2008: kapitola 5.

Etické otázky

O svém záměru provádět výzkum a na jaké téma jsem včas informovala komunitu prostřednictvím emailu, v kterém jsem si rovnou zkusila domluvit schůzky. Ne všichni oslovení se se mnou sešli, ale nikdo se proti mému záměru nevyjádřil. Před každým domluveným rozhovorem jsem nechala informátora podepsat takzvaný „Informovaný souhlas“,³⁸ který jsem si vytiskla vždy dvakrát a jednu kopii nechala sobě a jednu informátorovi. Také jsem si vždy předem domluvila nahrávání rozhovoru. Tyto úmluvy nejsou neodvolatelné³⁹ a také se mi několikrát během rozhovorů stalo, že dotazovaný mi řekl určitou věc „pod čarou“ a požádal mě, abych tyto informace v práci radši nepoužila, čemuž jsem vyhověla a dané informace, nezískala-li jsem je ještě od jiných informátorů, jsem do práce nezahrnula, ačkoliv by mohla být přínosná.

Přesto, že jsem se na nahrávání při různých událostech v kostele zeptala svých informátorů a svolení získala, setkávala jsem se s vlastním pocitem „nevhodnosti“ či narušení „ceremonie“ a byly případy, kdy jsem se nahrávání i zapisování poznámek radši vzdala, jako například na Bílou sobotu, když jsem navíc seděla spolu se sboristy před kostelem. Tehdy by to byl „nepochybně problém rušit účastníky náboženského rituálu,⁴⁰“ ke všemu takto důležitého křesťanského svátku.

Vzhledem k malému počtu dominikánských farností v České republice není možné můj terén anonymizovat. Stejně tak v kostele působí jen jeden regenschori, který by navíc skládal díla a vedl sbor, stejně tak je i jediný kněz, zajímající se takto aktivně o chorál, tedy není možné zajistit plně anonymizaci informátorů. Tam, kde to ale možné je, jako u návštěvníků či členů sboru, jména nezveřejňuji.

³⁸ Příloha č. 2.

³⁹ Gobo 2008: kapitola 7.

⁴⁰ Garcia 2013:7.

Dominikáni neboli Řád bratří kazatelů

V roce 2015 oslavil tento Řád kazatelů osm set let od svého založení svatým Dominikem a jeho druhy na jihu Francie „pro kázání a pro spásu duší.“ „K dosažení tohoto cíle zvolil sv. Dominik pro své bratry apoštolský způsob života.“⁴¹ Takový způsob života je charakterizován čtyřmi základními prvky: společným životem, slavením liturgie, studiem Bible a teologie a službou slova – kázáním.⁴² Tomuto způsobu života odpovídají dva znaky: „kanonicita řádu, tedy důraz na slavnou liturgii jako rámec veškerého života, na druhé straně chudá prostota žebravého řádu.“⁴³

SANTO PADRE DOMENICO, 1173 c.-1221
8 agosto, sacerdote e fondatore

Dominik z Caleruegy

Sv. Dominik se narodil mezi rokem 1173-1175 v severní Kastilii velice zbožným a urozeným rodičům. V sedmi letech byl poslán ke strýci arciknězi na převýchovu a v patnácti nastoupil v Palencii na studia svobodných umění⁴⁴. Jeho *lásku k bližním* dokládají některé příběhy, které se tradují. Například se nabídl jako náhradník za chlapce prodaného do otroctví, čímž obchodníka dojal a oba propustil nebo také prodával svůj majetek a knihy, aby pomohl hladovějícím chudým.

Ve čtyřiaadvaceti letech dokončil studium a byl vysvěcen na kněze a jako kanovník v Osmě se věnoval především chórové modlitbě, kde také žil řeholním životem podle sv. Augustina.

V letech 1203 – 1206 doprovázel biskupa Diega do severního Německa. Na cestě se setkal s kočovnými kmeny a zrodila se v něm touha zvěstovat jim Kristovo evangelium. Začal s biskupem Diegem a papežskými legáty chodit mezi lidi a obracet je na křesťanství. V Prouille založil klášter konvertitek. V roce 1215 složili první bratři řeholní sliby do rukou svatého Dominika, v červnu získala komunita schválení od biskupa, tím se stal řád kněžským,

⁴¹ Dominikáni 1996: 14.

⁴² <http://www.op.cz/?a=2>

⁴³ Dominikáni 1996: 14.

⁴⁴ Tzn. Teologie, filosofie, dialektiky a Písma svatého.

kde se členové řádu snaží *následovat apoštolský způsob života*. Až o tři roky později získal v Římě schválení vlastní řehole, a když v roce 1221 Dominik umírá, čítá řád již na 300 řeholníků v 25 kláštorech v několika stále se rozrůstajících provinciích. 3. července 1234 byl Dominik svatořečen papežem Řehořem IX.⁴⁵

Způsob života bratří

Jak bylo již řečeno v úvodu této kapitoly, prvním ze základních znaků apoštolského způsobu života je život ve společenství. Nejde jen o soužití na jednom místě, myslí se tím komunitní až rodinný život se společnými hodnotami a cílem. „Bratři si musejí neustále připomínat, že svými sliby nezvolili pouze život s Bohem, ale že jejich cesta k Bohu vede skrze „příbuzné“ v komunitě.“⁴⁶

„...když se obracíme k Bohu, tak to něco nějakým způsobem dělá s námi. Tyhle roviny navíc dostávají komunitní rozměr, že nejsme jen jednotlivci, ale je to nějaké společenství věřících a konkrétně v našem případě řeholní komunita, která slaví a která se tím společným dílem nějakým způsobem posvěcuje. Do toho potom samozřejmě vstupuje i to, že my jsme bratři kazatelé, jsme povoláni, když to řekneme tak vznešeně, hlásat evangelium různými způsoby a i to společné slavení liturgie je toho součástí, takže proto i naše slavení je otevřené veřejnosti. I když zrovna v Praze nám sem moc lidí nechodí, ale když jsem byl ve Francii, tam spoustu lidí nechodilo vyloženě speciálně jenom na mši ale i na ranní chvály a nešpory a byli rádi, že můžou zpívat spolu s bratry.“⁴⁷

V těchto slovech otec Filip nejen upozorňuje na zmiňovanou roli společného života v komunitě, ale dostává se i k další podstatné části jejich života, to je hlásání evangelia. Bratři *se zasvěcují Bohu sliby poslušnosti, čistoty a chudoby*, které jim umožňují „pravou svobodu pro hlásání evangelia.“⁴⁸ Ona chudoba však nemá být cílem, ale spíše prostředkem pro kázání, „je třeba, aby byla vždy přizpůsobena požadavkům doby. Radikální chudoba dnes by byla kázání spíše na překážku.“ „Žádný z bratrů však nemá osobní vlastnictví, všechno je majetkem komunity.“⁴⁹

⁴⁵ Dominikáni 1996: 7-13.

⁴⁶ Dominikáni 1996: 17.

⁴⁷ Filip Boháč, 17. března 2016.

⁴⁸ Dominikáni 1996: 18.

⁴⁹ Dominikáni 1996: 19.

Osobní modlitba zaujímá první místo a je podmínkou kázání, „vlastním polem Boží oslavy však zůstala Dominikovi veřejná liturgická modlitba jako vzácné dědictví kanovníckého života v Osmě.“⁵⁰ Středem liturgie komunity je slavení mše svaté, bratři se také několikrát za den shromažďují k chórové modlitbě breviáře, tedy liturgie hodin. Do nich spadají hlavně ranní chvály a nešpory. Dále se věnují *rozjímání, četbě a adoraci Nejsvětější svátosti*. Charakteristická je dominikánská úcta k Panně Marii, kterou bratři denně uctívají slavením růžence a antifonou *Salve, Regina*. Samozřejmě důležitá je úcta ke sv. Dominiku.⁵¹

Otec Filip na téma veřejné liturgie hodin potvrzuje důležitost veřejného slavení liturgie:

„V našem případě Dominikánů vždycky bude takové napětí: třeba to byl velký spor, který řešili bratři ve 30. letech, na jednu stranu tendence k tomu řekněme hodně mnišskému způsobu života, a na druhou stranu tendence říkat ne, my nejsme mniši, máme hlavně kázat, je potřeba, abychom chodili za lidma.“⁵²

Aby mohl bratr přesvědčivě kázat a aby byl schopen diskuse v dnešním intelektuálním prostředí, je důležitou součástí jeho života studium. Studium bratří je dvoustupňové, prvním stupněm je intenzivní příprava na kněžství a další specializovaná studia, druhým stupněm je pak neustálé prohlubování znalostí. Vedle osobní iniciativy bratří se řád stará o pořádání vzdělávacích přednášek a kursů a důležité jsou také prostory a prostředky, umožňující vzdělávání. V pražské komunitě u kostela sv. Jiljí se na samostudium i společné a veřejné vzdělávání dbá také: *„mimo jiné asi zvláště za zmínku stojí tedy celý ten projekt Kulturního vzdělávacího centra Dominikánská 8,⁵³ jehož jsem ředitelem,“* dodává otec Filip k výčtu všech rolí, které v kostele zastává.

K veřejnému plnění těchto prvků dominikánského života pomáhají mnichům Řeholní roucho neboli hábit, mlčení, klauzura a kajícnost. Hábit se skládá z „bílé tuniky, která je přepásaná koženým řemenem se zavěšeným patnáctidesátkovým růžencem, ze škapulíře, což je bílý pruh látky splývající vpředu i vzadu pod kolena, a z límce s kapucí. Škapulíř je symbolem zasvěcení řádu Panně Marii. Jako vrchní oděv patří k hábitu černý plášť s kapucí,

⁵⁰ Dominikáni 1996: 19.

⁵¹ Dominikáni 1996: 20.

⁵² Filip Boháč, 17. března 2016.

⁵³ *Dominikánská 8*, tak se nazývá projekt, který má podtitul *Místo vzdělávání a kultury při klášteře sv. Jiljí v Praze*. Pořádají různé přednášky, rozpravy, literární večery, koncerty a další vzdělávací akce, často v prostorách barokního refektáře, který se v klášteře nachází. Více o centru se můžete dočíst na stránkách: www.dominikanska8.cz.

tzv. kapa⁵⁴ Během významných svátků mají mniši bílý, slavnostní plášť. Mlčení neboli silentium se dodržuje v některých časech na některých místech kláštera, aby mohli bratři nerušeně studovat, rozjímat a modlit se. Klauzura je ta část kláštera, která je přístupná jen řeholníkům.⁵⁵

Organizace Řádu

Bratři kazatelé jsou katolický řeholní řád, v celku církve má však autonomní postavení. Má své vlastní představené v rámci provincií. Je kladen důraz na demokratický charakter řádu, představení klášterů, provincií i celého řádu jsou voleni a jsou i tak omezováni na moci radou. Bratři bývají čas od času, dle potřeb, překládáni do jiného kláštera: „Studium a hlásání evangelia totiž vyžadují disponovatelnost všemi.“⁵⁶ Otec Filip k tomu přistupuje takto:

„Tak samozřejmě záleží na představených a na konkrétních okolnostech... já půjdu tam, kam mě pošlou (úsměv), ale docela rád bych v Praze působil, protože ono když má člověk něco pořádně rozjet a něco má fungovat, tak je potřeba, aby to bylo dlouhodobější. Ale může se ukázat, že budou nějaké naléhavější potřeby někde jinde.“⁵⁷

Základní buňkou struktury řádu je klášter, kde je volen jeden převor, který jej vede a formálně zastupuje. Převorem a zároveň i farářem kostela sv. Jiljí je pan Savio Řičica. „Převor by měl být bratrům otcem, který je zná, ví o jejich problémech a starostech“ a bere na ně ohled.⁵⁸

Další volenou funkcí je takzvaný *provinciál*, který je volený do čela provincie a má opět k ruce radu. Konventy jsou zde zastoupeny svými převory. V České republice je sedm klášterů, vedle konventu sv. Jiljí v Praze jsou dále v Olomouci, Jablonném, Znojmě, Uherském Brodě, Ústí nad Labem a v Plzni.⁵⁹

„Dominikánský řád tvoří celosvětově jednotný celek, v jehož čele stojí *magistr řádu*.“⁶⁰ Sídlí v Římě a je sám podřízen jen papeži.

⁵⁴ Dominikáni 1996: 16.

⁵⁵ Dominikáni 1996: 15-16.

⁵⁶ Kniha stanov a nařízení Bratří řádu kazatelů 2012 in Dominikáni 1996: 23.

⁵⁷ Filip Boháč, 17. března 2016.

⁵⁸ Dominikáni 1996: 23-24.

⁵⁹ Dominikáni 1996: 24.

⁶⁰ Dominikáni 1996: 25.

Dominikánská rodina⁶¹

Na mou otázku, kdo všechno patří do řádu, mi výstižně odpověděl ředitel kúru pan Chaloupský:

„ K prvnímu řádu patří bratři dominikáni, tj. kněží a bratři spolupracovníci. do druhého řádu náleží mnišky, které jsou buď klauzurované (např. v Lysolajích), a nebo kongregační (ty mohou normálně chodit do světa, vyučují, provozují internát pro studentky v Černé ulici v Praze či sociální školu v Bojkovicích). Třetí řád (terciáři), to jsou laici v běžném životě. Já jsem ve třetím řádu a dělal jsem 9 let představeného 3. pražského laického sdružení.“⁶²

Dominikáni se tedy dělí na tři řády. První je zřejmý. U druhého bych se chvíli zastavila. Ty, co pan Chaloupský popisuje jako *klauzurované mnišky*, se nazývají také *mnišky kazatelského řádu*, žijí v přísné klauzuru a věnují se především modlitbě za bratry, za jejich apoštolát, ale také za všechny lidi, především ty nevěřící. Naopak tzv. *kongregační sestry dominikánky* opouštějí klauzuru často, věnují se *činnému apoštolátu*, pečují o mladé lidi a působí v charitě.⁶³ Také se můžete setkat se sekulárními instituty, což jsou „společenství věřících, kteří chtějí žít nějakou formou společného zasvěceného života, ale nechtějí se výrazně vyčlenit ze světa vstupem do řeholního společenství.“ „Snaží se vnášet Krista do běžného života dnešního světa.“⁶⁴

Zastavím se na chvíli i u třetího řádu, který „v sobě zahrnuje sdružení laiků, jáhnů a kněží (pokud nejsou členy prvního řádu)“ kteří chtějí nějakým způsobem následovat charisma sv. Dominika a bratří kazatelů.⁶⁵ Nejčastější a nepočtenější jsou sdružení laiků, kteří žijí ve světě, mají zaměstnání a rodinu.

Význam terciářů dokládá i způsob přijetí a případného odejití z řádu :

„Uchazeč je přibližně rok pozorován. Pak následuje obláčka⁶⁶ a roční noviciát. Po něm může složit slib na tři roky. Poté, nejsou-li žádné překážky, může složit doživotní sliby. Ty mají velkou váhu, protože to je slib daný Bohu a svatému Dominiku. Svévoleně rušit je nelze. Pokud by taková situace nastala, řeší ji na základě písemné žádosti provinciál

⁶¹ Emický výraz, používaný v literatuře, na webových stránkách i jinde v praxi.

⁶² Petr Chaloupský, 13. března 2016.

⁶³ <http://www.dominik.cz/dominikani.html>

⁶⁴ Dominikáni 1996: 32-33.

⁶⁵ Dominikáni 1996: 33.

⁶⁶ Obřad, při němž si nově příchozí člen řeholního řádu, obvykle označovaný jako novic či novicka, poprvé obléká řeholní oděv svého řádu.

řádu.“⁶⁷

Dominikáni se obecně řídí *Knihou stanov a nařízení bratří kazatelů*⁶⁸, vydanou příkazem magistra řádu v Římě roku 2010 a Českou provincií v Praze vydanou v roce 2012. Svůj základní dokument mají také terciáři, jsou to *Stanovy Laických sdružení sv. Dominika*⁶⁹.

V této kapitole jsem chtěla přiblížit původ a uspořádání dominikánského řádu, protože právě tyto aspekty se pak odráží ve fungování tohoto lidského společenství a dále promítají do jeho kultury a hudby. Jak jsem již popsala v teoretické části, držím se tvrzení Alana P. Merriama, že „hudební zvuk je výsledkem lidské činnosti, která je ovlivněna hodnotami, přístupy a přesvědčeními lidí, kteří tvoří určitou kulturu. Hudba nemůže být vytvořena jinak než člověkem pro jiné lidi a i když můžeme pojmově oddělit hudbu od kultury ani jedna není bez druhé kompletní. Lidské chování vytváří hudbu, ale je to proces kontinuální. Samotné chování je utvořené k produkci hudby, a tudíž se studium jednoho prolíná se studiem druhého.“⁷⁰ Tento etnomuzikologický koncept bude prakticky zřejmý v dalších kapitolách o konkrétních hudebních událostech či hudebních žánrech.

⁶⁷ Petr Chaloupský, 13. března 2016.

⁶⁸ K nahlédnutí: <http://op.cz/download/LCO-2011.pdf>, datum přístupu 15. května.

⁶⁹ K nahlédnutí: <http://laici.op.cz/dokument/stanovy-laickyx-sdruzeni-sv-dominika>, datum přístupu 15. května.

⁷⁰ Merriam 1964: 12.

Kostel sv. Jiljí

Kostel svatého Jiljí se nachází v Praze na Starém městě, v Husově ulici, celý komplex i s klášteřem však zasahuje i do ulic Zlatá a vstup do kláštera do Barokního refektáře je i z ulice Jilská. Já využívám především hlavní vchod do kostela z ulice Husova. Gotický klášterní kostel byl vystavěn a posvěcen v roce 1371, řádu dominikánů byl darován roku 1626. Jedná se o trojlodně klenutý kostel, fresky na těchto klenbách pocházejí z osmnáctého století, „představují Oslavení řádu dominikánského, Vidění papeže Inocence a částečně legendu o sv. Jiljí, [...] sv. Dominikovi [...] a sv. Tomáši Akvinském.“⁷¹

Do kostela vede několik schodů, za hlavními dveřmi bývá velmi často vždy stejný muž, žádající almužnu do kelímku, někdy je z něj cítit alkohol. Když vejdete dovnitř pravými či levými postranními dveřmi a zadíváte se směrem k oltáři, musíte projít ještě kovovými mřížemi na jejich levé a pravé straně je k dispozici svččená voda. K oltáři vede ulička mezi čtyřmi sety lavic pro věřící, vždy dvě vlevo a dvě vpravo. Hned za mřížemi vpravo je ještě jedna osamocená vyřezávaná lavice, kde jsem při mších sedala nejčastěji. Když vejdu kovovou brankou a stojím vedle této lavice na obrázku, mám ji po pravé ruce, nade

mnou je kůr – kde jsem trávila také mnoho času a kde jsou varhany a zázemí pana Chaloupského a Scholy dominicany. Naproti mně na druhé straně kostela je oltář a nad ním druhý kůr, který se ale dnes příliš nepoužívá. Oltář i celé kněžiště jsou velmi bohatě a zlatě zdobené, v kněžišti nebo také v chóru jsou červené židle v řadách za sebou, na které usedají během mše bratři, kteří zrovna nesloží nebo kde jsou při nešporech. Na obrázku na další stránce jej vidíte zblízka, je to hlavní místo, kde se odehrávají mnou popisované události

⁷¹ <http://praha.op.cz/?a=362>, datum přístupu 20. června.

ze strany komunity. Bratři sedí a na těch vzdálenějších židlích, jen když jich je více nebo případní pomocníci sedí na těch, co vidíte blíže. Uprostřed je oltářní stůl, na němž se koná eucharistická oběť. Na kraji fotky vpravo

vykukuje dřevěný pult (ambon), odkud se předčítají čtení z evangelia a kázání, druhý stupínek je vlevo od mensy, u toho sedí sloužící kněz. Kdybych se z tohoto pohledu vydala doleva a pak hned oprava, dojdou do sakristie a projdu do ambitu kláštera.

Podrobnější popis celého kostela by vyšel na mnoho stran, proto zmíním již jen dvě místa. Když se vrátím na začátek a vejdu do kostela levými dveřmi a půlku rovně do rohu kostela, po levé ruce potkám dřevěné dveře, cedoucí na kůr a naproti sobě budu mít vchod do kaple sv. Zdislavy, kde se odehrávaly například křížové cesty, ale bývají zde také adorace a vystavené svátosti. Zajímavá, i když ne nijak důležitá pro mou práci, je freska v této kapli. Je z roku 1989 a jejím autorem je Jaroslav Šerých, je na ní vyobrazena sv. Zdislava se svými dětmi a manželem, který se jmenoval shodou okolností Havel a jeho vzhled nápadně připomíná obličej bývalého českého prezidenta Václava Havla.

Proč je kostel všude nazvučený mikrofony a nevyužívá se jeho akustika? Údajně je nejlepší akustika z obou kůrů. Ten nad kněžištěm je ale hodně vzdálený a krytý hustým vysokým zábradlím. Z druhého se někdy zpívá i bez ozvučení mikrofónů, ale zase hlas, nepřezpívá zvuk varhan. Zbývá ještě jedno místo, a tím je kazatelna, kterou používá například otec Filip na Velikonoce. Ta ční v 1/3 kostela nad lavicemi, ale využívá se jen sporadicky. Další problém takto velkého kostela je dozvuk. Podle otce Filipa když lidé zpívají s nimi, dostává se k nim zvuk později a mají problém poté udržet rytmus, chtějí ale, aby se lidé připojovali, tedy jsou jistější mikrofony. Stejně tak pan Chaloupský má důvod týkající se věřících, nebylo by schol dostatečně rozumět, lidé by nevěděli, o čem zpívají.

Hudební aktéři a události v kostele sv. Jiljí

Na předchozích stránkách jsem předložila teoretické ukotvení své práce i metody a techniky, které jsem v ní používala. Představila jsem, kdo jsou dominikáni a kde se můj výzkum odehrával. Nyní zbývá představit mé klíčové informátory a přesunout se k empirické části mé práce, která vychází z nasbíraných dat v terénu.

Z dat vzešly tři rozdílné hudební světy. Jako první představím svět, Jehož hlavní postavou je pan Petr Chaloupský, varhaník a skladatel, obstarává v kostele liturgickou hudbu při mši, svátcích a slavnostech a z vlastní iniciativy pořádá i další hudebně liturgické události. Kapitulu jeho „světa“ jsem rozčlenila do několika dalších částí, kde v první jej představím i s jeho hudební a skladatelskou činností. Pak přejdu k událostem, které pořádá sám, jako varhaník u sv. Jiljí. Patří sem teoretičtější části o mši svaté a její strukturu a téma varhanní improvizace. Součástí tohoto jsou i „polské mše“ pořádané každou neděli v poledne pro přítomnou polskou dominikánskou komunitu a latinské mše každou středu. Dále hudební provedení Křížových cest v kapli sv. Zdislavy i se snapshotem a další neceloroční události. Na závěr této kapitoly představím sbor Scholu dominicanu a události s ní spojené.

Druhá kapitola začíná představením otce Filipa a hudebních událostí, na kterých se podílejí řádoví bratři. Faktograficky představím chorál obecně a poté specifika chorálu dominikánského. Budu se věnovat Liturgii hodin a jejímu provedení bratry z kláštera a kapitulu zakončím snapshotem Temných hodinek, které jsem navštívila během Velikonoc.

V třetí části se zmíním o posledním hudebním světě, který s liturgií nesouvisí, ale v kostele má z hudební stránky také své místo. Jedná se o komerční koncerty pořádané agenturou Anima.

Tyto tři světy působí v prostoru jednoho kostela a denně se zde setkávají, nebo také míjí. Pan Chaloupský má v hudbě při mši naprostou *autonomii*. Až na výjimky výběr skladeb nekonzultují a otec Filip mi dokonce prozradil, že si myslí, že ten *dialog by mohl být intenzivnější*, ale pan Chaloupský je zde mnohem déle a takto je to zvykem. Navíc by komunita nerada omezovala prostor někomu, kdo *má vyšší ambice, než jen odehrát písně z kancionálu*. Tedy je činnost pana Chaloupského vítaná. K činnosti agentury Anima obecně panuje postoj, že součástí kostela není, v kapitole, kde o ní mluvím, vysvětlím, proč já ji zahrnuji a dávám jí takový prostor.

Slovo prostor má v tomto několik významů. První je, samozřejmě prostor v této bakalářské práci. Jednou z indicií ale byl také prostor časový, který svět kolik času stráví v kostele. Demonstruji to na ukázce tabulky v příloze č. 2, která je sice z Velikonoc, kdy se akcí nahromadilo více, ale i v takto liturgicky silné době se všechny tři světy dostatečně prosadily. Během běžného roku se prolínají každý alespoň jednou za den. Třetí pojetí prostoru je místní. Kdo z jakého místa v kostele působí především. U prvních dvou světů je to až na výjimky zřejmé. Svět pana Chaloupského působí na kůru nad vchodem do kostela, naproti oltáři. Jedním z důvodů, proč to tak je a bývá i v jiných kostelech, může být, že „Liturgická hudba má být pokorná. Má mít postoj služebníka. Proto v katolických chrámech zní hudba zezadu přes hlavy přítomných. Nástroje a zpěváci nestojí vepředu, ale vzadu. Je to přesně naopak, než tomu je v koncertním sále.“⁷² Svět kněží v čele s otcem Filipem se realizuje především v části u oltáře, díky dominikánským tradicím v celém prostoru kněžiště, chóru, oltáře a někdy vycházejí i mezi *lid*. Třetí, agentura a komerční koncerty se odehrávají někdy na kůru, kvůli varhanům, jedná - li se o koncert smyčcového orchestru, tak vystupují před oltářem.

Poslední, co bych zde chtěla zmínit, je přístup obou mých hlavních informátorů k hudbě a hranice jejího provedení v kostele. Pan Chaloupský zmiňuje jako důležitou *úctu k prostoru, kde se koná bohoslužba*. Důležití jsou také lidé, kterým je hudba cílena, ti očekávají nějaký styl i *liturgickou úroveň* a tato hudba musí splňovat i nějaké *umělecké nároky*. Liturgická hudba by neměla asociovat špatné věci, ale vést k Bohu. Otec Filip klade důraz na kvalitu či *snahu o kvalitu*, ať už jde o hudbu liturgickou či koncert. Musí splňovat určité *liturgické požadavky, uměleckou náročnost*, dodává ale, že to je obtížné, protože tu hranici bude mít každý člověk jinak. U liturgické hudby je důležité, zda napomáhá soustředění, nebo rozptyluje. Také ale nestačí jen sakrální text, aby z toho byla zbožná píseň.

⁷² http://www.umctachov.cz/wp-content/uploads/ZAVERECNA_PRACE_KAM_MILAN_KOLA.pdf, str. 18, datum přístupu 16. června 2016.

Ing. Petr Chaloupský – ředitel kůru

Pan Petr Chaloupský (*1964) je varhaníkem, skladatelem duchovní hudby a sbormistrem. V kostele sv. Jiljí působí od roku 1990, od roku 1999 je zde na plný úvazek v roli ředitele kůru a v roce 2000 založil sbor Schola dominicana, který zajišťuje vícehlasý doprovod při liturgických svátcích a slavnostech v tomto kostele.⁷³ Zajišťuje v kostele nejen hudební doprovod během mší, ale pořádá také další hudební události, které na dalších stránkách představím.

První věc, která mne hned zaujala, byla tři písmenka před jménem pana Chaloupského. Hudbu sice provozuje a studuje od útlého mládí, ale díky tomu, že měl špatný kádrový profil a těžkosti s bývalým režimem, nebylo pro něj možné studovat žádnou uměleckou školu. Aby oddálil odchod na vojnu, udělal zkoušky a šel studovat stavební fakultu na ČVUT. Mezitím nadále studoval privátně varhany, improvizaci a skladbu. Technické znalosti dodnes uplatňuje například v notových editorech.

K dominikánům se pan Chaloupský dostal přes svou manželku Evu Chaloupskou, jejíž babička, o které napsal pan Chaloupský knížku⁷⁴, byla dominikánka – terciářka. Krátce poté, co dokončil studia, přišla Sametová revoluce a mohl začít v kostele hrát, nejprve občasně ještě za přítomnosti předchozí varhanice slečny Kubáskové, sbormistrem zde byl tehdy Jiří Kub.

V Kostele při mši hraje a zpívá pan Chaloupský každý den. V neděli jsou mše tři, ranní, polední *polská* a večerní. Ve středu bývají mše v latině. Speciální přípravu věnuje mším na svátky a slavnosti, kdy komponuje stále nové skladby nebo upravuje stávající do troj až čtyřhlasu. Tento „servis“ zajišťuje již zmiňovaný sbor Schola dominicana. V době adventní

⁷³ <http://www.chaloupsky.op.cz/varhanici.htm>

⁷⁴ <http://www.databazeknih.cz/knihy/kdo-nas-odlouci-od-lasky-kristovy-zivot-marie-kovalove-97600>

hraje každé úterý a pátek ráno v sedm hodin roráty⁷⁵. Během postní doby zase každý pátek místo růžence před mší vede v kapli sv. Zdislavy zhudebněné křížové cesty⁷⁶ a v květnu zaznívají každý den po holém růženci v kostele mariánské litanie⁷⁷. Na všechny tyto se nejen připravuje, ale také je skládá.

Skladba

V kostele můžete slyšet alespoň malou část skladeb napsaných či upravených panem Chaloupským každý den. Ke skládání „malých forem“ ke mši jej vedl údajně nedostatek skladeb, vhodných pro „běžné liturgické použití tak, aby korespondovaly úzce s liturgií.“ Používá při mši písně z kancionálu i mešních zpěvů, ale nedá se s tím prý kvalitně vystačit na celý liturgický rok. Tak vytváří svůj *konglomerát* jednotného kancionálu, mešních zpěvů a vlastních žalmů a antifon, které si píše na míru. Tím, že dokomponovává všechny žalmy na každý den, památku, svátek i slavnost, tak se „vytvořilo neuvěřitelné množství skladeb a je pak z čeho vybírat k dané liturgické potřebě během roku.“⁷⁸

Kromě liturgické vhodnosti řeší při přípravě mše pan Chaloupský také možnost participace lidu, tedy zapojení věřících do slavení a na druhou stranu to, aby se hudba příliš neoposlouchala a nebyla stereotypní. Někdy použije nějaký ze stávajících nápěvů, Korejsův, Olejníkův či Ebenův. Korejs je *neutrální*, tedy se hodí téměř ke všemu, ale melodie se obehraje, protože je jeden nápěv odpovědi k mnoha žalmům. Olejník je dost vysoko a má *specifický charakter* a Eben vyhovuje, ale existuje jen malý počet zhudebnělých žalmů.

„Z toho důvodu jsem začal komponovat žalmy a verše před evangeliem sám. Aby ten žalm a aleluja nebyl takovej otloukánek. Mělo by to být nejen něco zvláštního, zajímavého, ale i zároveň dobře zpívatelné. Není problém složit těžký žalm, který zazpívá sotva schola a lidi neodpoví absolutně vůbec.“⁷⁹

Při liturgii často kombinuje použití žalmů i v místě introitu, offertoria a communia či na závěr, aby byl lid častěji zapojen do odpovědi. Výhodou je, že tak může hudba více

⁷⁵ Roráty (či rorámina) jsou liturgicko-hudební forma ranní mariánské adventní mše. (<http://svata-hora.cz/cz/article/250/roraty>)

⁷⁶ „Křížová cesta je meditativní modlitba. Jejím účelem je přivést člověka k poznání, co všechno musel Ježíš vytrpět pro naši spásu.“ (Petr Chaloupský v elektronickém archivu not)

⁷⁷ Litanie je modlitba, složená z invokací celebranta a odpovědí věřících. (Petrosillo 1998: 113-114)

⁷⁸ Petr Chaloupský, 13. března 2016.

⁷⁹ Petr Chaloupský, 24. dubna 2016.

korespondovat s liturgickou myšlenkou dne. Snahou je i to, aby to nebylo stále stejné, protože *nejvíc ubíjející je stereotyp, který při použití malého počtu písní nutně nastupuje.*⁸⁰

Aby se mohli všichni zapojovat i na autorské části, na které nemají knížky v lavicích, využívá několik desítek vzorců, které se opakují nebo jen lehce obměňují a vycházejí z předzpěvu. Rozdávat na každou mši připravené noty bohužel není z finančních ani časově organizačních důvodů možné. Během mých pozorování jsem zaznamenala mnoho lidí, kteří se přidávali k odpovědím, i když se nejednalo o píseň z kancionálu či mešních zpěvů. Obranou proti stereotypu může být kromě vlastních skladeb i kombinování se zapojením vícehlasu scholy. Ta tímto způsobem podpoří zpěv písně či odpověď lidu.

Do výběru skladeb a motivů ke zhudebnění zasahuje kromě zpěvnosti a liturgické vhodnosti také aktuálnost textu vzhledem k dnešní době. Jak pan Chaloupský několikrát zdůraznil, *„žijeme ve 21. Století.“* Důležité je, aby lidé textu rozuměli a to nejen přednesem, ale také smyslem:

*„Kancionálové texty, hlavně v mešních zpěvech, jsou mnohdy archaické a mohou i asociovat dnes již posunutý význam slova. Například, že se tělo krmí, místo sytí apod. Opravdu dobrých textů je obecně velmi málo... Můj oblíbený autor je Václav Renč. Tam jsem čerpal hodně, hlavně z Popelky Nazaretské a Májových pobožností. U nových textů postrádám hlavně věroučnou a liturgickou hloubku, ale i dobrou stavbu strofického verše.“*⁸¹

Pan Chaloupský komponuje hlavně na české texty, ale samozřejmě k liturgické hudbě patří také latina. Opět je zde ale rozměr posluchače, který dnes Latině nerozumí a není záměrem, aby byl jen pasivním posluchačem, ale aby textu rozuměl a mohl se účastnit. Také musel najít určitou hranici mezi *moderností, inovativností a zároveň vhodností:*

*„Časem jsem si vypracoval svůj vlastní systém harmonií, které jsou modernější, ale i přitom mám snahu, aby na člověka působily dobře. Důležité je, aby výsledek byl důstojný a pro liturgii vhodný.“*⁸²

Do mší kromě antifon, žalmů, a dalších hudebních forem využívá také chorální úpravy, které přepisuje do „normální“ notace, a někdy také zdvojuje a ztrojuje do polyfonie.

Chorálními úpravami pro nešpory se více zabýval dříve, než přišel otec Filip a začal se

⁸⁰ Petr Chaloupský, 24. dubna 2016.

⁸¹ Petr Chaloupský, 24. dubna 2016.

⁸² Petr Chaloupský, 24. dubna 2016.

zpěvu kněží více věnovat a vydali vlastní knížku dominikánských chorálů. Gregoriánský chorál našel své využití také ve středu, kdy je latinská mše. Zde využívá vedle zpěvů gregoriánského chorálu i vlastních úprav, kde je verš počestěný, aby lidé věděli, o čem právě zpívá.

Někdy si musí pan Chaloupský dopsat i text, například ke křížové cestě *Stabat Mater*, která má jen deset slok, ale on potřeboval patnáct zastavení nebo když mu „někde chyběla sloka k přijímání nebo obětování,“ tak si jí také dopsal sám. Velká část jeho liturgických skladeb jsou volně přístupná na internetu, každý si je může stáhnout, k některým jsou dokonce k dispozici nahrávky pro „nácvik“. Jak pan Chaloupský říká, nevyplatilo by se je vydávat, protože pro tuto hudbu není dostatečně velká cílová skupina, a tak má alespoň „radost, že si to lidé stahují a při liturgii skladby využívají nejen u nás, ale i v zahraničí.“

Hudba při mši

„Mše svatá je eucharistickou slavností, kdy se znovu zpřítomňuje Kristova oběť na kříži a věřící se na ní podílejí přijímáním proměněného chleba a vína.“⁸³ Její průběh se skládá ze tří částí. Jsou to tzv. vstupní obřady, kdy přichází kněz, v případě kostela sv. Jiljí vždy více kněží a po zazvonění zvonku, ohlašující začátek mše svaté, přichází procesí za zvuků varhan a následného vstupního zpěvu – introitu, kterému tematicky předchází chorálová předehra nebo slavnostní preludium při liturgických svátcích a slavnostech. Po vstupním zpěvu kněz přivítá věřící a říká: „Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého“ a věřící odpovídají: „Amen,“ kněz dále praví „Pán s vámi“ a lid odpovídá: „I s tebou.“ Poté kněz vyzve věřící, aby zpytovali svědomí a vyznali se z vin, recituje se text „*Vyznávám se všemohoucí Bohu... – úkon kajícího a potom je zpíváno Kyrie, při svátcích a slavnostech též Gloria, v postě nebo adventu, odpadá.*“⁸⁴ Kyrie (Pane smiluj se), Gloria (Sláva na výsostech Bohu), Credo (Věřím), Sanctus (Svatý) a Agnus Dei (Beránku Boží) jsou neměnné hudební části slavnostní mše - ordinarium. Součástí mše jsou také části proměnné – proprium.⁸⁵ Do něj patří introit, graduale (dnes žalm a zpěv před evangeliem), offertorium a communio. Následně kněz, který ten den slouží mši, vyzve věřící ke vstupní modlitbě: „Modleme se“ a nastane chvíle ticha.

⁸³ Najbrová 2012: 9,10.

⁸⁴ Petr Chaloupský, 24. dubna 2016.

⁸⁵ Najbrová 2012: 10.

Poté se dostáváme k druhé části každé mše – bohoslužbě slova. Skládá se ze čtení ze Starého či Nového zákona, následně mezizpěvu – žalmu a verše před evangeliem, čtení z evangelia sv. Jana, dále homilie, kdy „kněz podává výklad vycházející s Písma, ale všímající si současného života“⁸⁶ a následuje část ordinaria Credo, ale jen v neděli a o slavnostech. Přímluvy, to je modlitba věřících kdy kněz přednáší prosby a věřící na ně odpovídají „Pane smiluj se“ nebo „Prosíme tě, vyslyš nás.“ Vedle předepsaného žalmu na příslušný den, pan Chaloupský využívá žalmy i jako propria. Má své šablony a postupně je vypilovává. Je důležité, co si vezme kněz jako prioritní myšlenku a na ni je pak vhodné nějakým způsobem upozornit při zpěvu.

Já: „A to vám dá vědět předem?“

P.Ch: „Ne, to už musím mít připraveno. Ale i když o tom kněz nemluví, tak to taky můžu použít, protože to bylo čteno v evangeliu. Takže se ví, proč to zpívám.“⁸⁷

Ordinarii napsal pan Chaloupský asi 10, používá ale většinou ta z kancionálu, a nebo chorální latinské, svoje spíše jen z části, když je ferie, tedy všední den, protože na slavnosti je i Gloria, Sanctus a Credo, a to by musel lístky vždy rozdávat a zase sbírat a to je časově náročné, dělá to jen při vhodných příležitostech, občas.

Třetí částí mše svaté je eucharistická liturgie, kdy se nejprve zpěvem a modlitbami věřící připravují na oběť, slavnostní ráz dodává okuřování kadidlem (v kostele sv. Jiljí jen v neděli a svátky), pokračuje se „Modlete se, bratři a sestry, aby se má i vaše oběť zalíbila Bohu, Otci všemohoucímu...“ a následuje tichá modlitba nad dary, poté eucharistická modlitba, kde jsou prefační dialogy kněze a lidu, obvykle doprovázené varhanami. Další částí ordinaria je Sanctus. Po té následuje proměňování s aklamací lidu Tajemství víry. Liturgie přijímání začíná modlitbou Otčenáš - kde existují tři hlavní, oficiálně schválené nápěvy (chorální, Olejníkův, latinský). Otčenáš uvozuje vlastní oběť, rozšířenou ještě o „prosbu o ochranu a pomoc, spojenou s aklamací věřících: „Neboť tvé je království i moc i sláva na věky.“ Kněz následně zdraví věřící: „Pokoj Páně ať zůstává vždycky s vámi,“ ti odpovídají: „I s Tebou,“⁸⁸ a potřásají si rukama se slovy „Pokoj s tebou.“ Pak následuje poslední část ordinária, modlitba – Agnus Dei, tedy Beránku Boží. Během svatého přijímání - rozdávání

⁸⁶ Vondruška 1991: 4.

⁸⁷ Petr Chaloupský, 24. Dubna.

⁸⁸ Vondruška 1991: 4.

eucharistie, je možno zazpívat příslušná antifonu k té dané slavnosti, a nebo místo ní hrát píseň z kancionálu či použít jiný eucharistický zpěv. Hraje-li pan Chaloupský z kancionálu či mešních zpěvů, oznamuje to věřícím před začátkem mše. Označení čísla nebo stránky lidé vidí po stranách na displejích. Užití Mešních zpěvů ohlásí do mikrofonu předem. Mše končí závěrečným poděkováním a modlitbou po přijímání, za zvuku varhan a zpěvu, kněží odcházejí opět průvodem středem kostela a okolo do sakristie.⁸⁹

Pan Chaloupský, případně i se sborem, pokud je ten den přítomen, spěchají po konci mše z kůru dolů, aby dodatečně také přistoupili k přijímání, které jim kněží zprostředkují.

„... (začichání) takhle nasaju ten prostor a pak ono to hraje samo.“⁹⁰

Varhanní improvizace je další součástí jeho působení při mši a přidává také důraz na zpěv. Posazením hlasu je baryton, střední mužský hlas, což shledávám jako jeho výhodu, protože některé písně v kancionálech jdou do vyšších poloh, než je dle mého většina lidí, natož mužů, zvyklá zpívat. Zpívat z kůru přes zvuk varhan by pravděpodobně nebylo pro věřící dole slyšitelné, proto používá mikrofon, a jak sám říká: „Když jsem nastydlý, tak se můžu aspoň zesílit.“

Improvizace zde má několik využití: funguje jako předehra a uvedení do tématu, jako jakési přemostění z jedné části do druhé, a samozřejmě načasování, aby skladba skončila v tu pravou chvíli.

„Obecně se improvizace dělí na tematickou a netematickou. Netematická, homofonní, se projevuje jako správné harmonické spojování, taková trošku hudební vata. Při tematické pracujete přímo s tématem následujícího zpěvu. Rozvíjíte ho, kolorujete ozdobami, můžete ho transponovat do jiné tóniny a pak se opět vrátit zpět.“⁹¹

Improvizace tedy v tomto případě slouží k správnému načasování, kdy pan Chaloupský z kůru sleduje svět kněží, kteří vedou obřad, a bez předešlých vzájemných domluv, na základě znalosti průběhu mše a zkušeností, přizpůsobuje díky improvizaci, souhru hudby a obřadu v jeden celek. Využívá k tomu zrcadlo, které má namířené dolů směr oltář a sleduje, v jaké fázi obřadu právě jsou, jestli již čistí kalich, ví, že má pomalu končit, zatímco:

⁸⁹ Petr Chaloupský, 23. června z emailové konverzace.

⁹⁰ Petr Chaloupský, 24. dubna 2016.

⁹¹ Petr Chaloupský, 24. dubna 2016.

„Když je slavnostní kadidlo, tak to můžu ještě rozbalit, myslím tím dohru ve forte, většinou udělám nějaký fugáto⁹² na poslední dva tři takty toho tématu“⁹³

Polská mše

V neděli jsou v kostele sv. Jiljí tři mše a ta prostřední, v poledne, je polská. V klášteře působí také dle mých informací dva polští kněží a je zde také polská komunita věřících, která pravidelně na mše chodí. V lavicích jsou také polské kancionály a například na Bílou sobotu sloužili mši společně, četlo se také polsky a komunity se propojily. Všimla jsem si také polského kněze, jak se někdy účastní českých mší v chóru mezi českými bratry. Polštinu je slyšet v kostele často a mají své místo také na nástěnkách. Během mší doprovází na varhany a také zpívá opět pan Chaloupský. V dubnu začal na kůr chvíli docházet jeden Polák, mladší muž, moderně oblečený s lehce „popovější“ intonací, než jsem zde zvyklá, ale na skladby, které měl zpívat, byl připravený. Zazpíval za mši asi čtyřikrát až pětkrát. Pan Chaloupský mu vždy napsal dopředu, co se bude zpívat, aby se na to podíval. *„Protože uznávám, že jsem Čech a nejsem Polák, takže je lepší, pokud to jde, aby zpíval rodilej mluvčí, protože je mu pak určitě lépe rozumět.“⁹⁴* Obvykle ale zpívá polsky sám.

Latinská mše

Každou středu v obvyklém čase se slouží mše v latinském jazyce. Pevné části mší jsou říkané v Latině, ale slyšíme také český jazyk, například při čtení, v kázání, ale trochu také v hudbě.

Středa 8. června – 18:30

V kostele jsem již od 17:40, kdy začínaly nešpory, na které jsem se přišla opět podívat, po šesté začínal růženec, společná Mariánská modlitba, při které starý pán předříkával modlitbu v lavici do mikrofonu.

Tentokrát jsem nešla na kůr, ale zůstala dole v lavici. Pan Chaloupský řekne do mikrofonu na kůru v půl sedmé, že „Budeme zpívat z mešních zpěvů latinské texty od strany 928 a na straně 962.“ Pak začne hrát předeheru, ozve se zvon a zpívá „Aleluja.“ Kněží přijdou jen zkrácenou trasou mezi lavicemi uprostřed kostela, neobcházejí jej celý. Jsou tři v zeleném

⁹² Fugato je dle hudebního slovníku „krátký úsek ve skladbě na způsob fugy“ a fuga je „kompoziční technika, založená na imitaci. S materiálem je pracováno volně v modulacích.“ Fuga je sice velká kompozice a ne improvizáční technika, ale pan Chaloupský tím myslel ono rozvinutí tématu a vrácení se do tóniny, typické pro závěr fugy. (Vysloužil 1995: 92,93.)

⁹³ Petr Chaloupský, 24. dubna 2016.

⁹⁴ Petr Chaloupský, 24. dubna 2016.

rouchu⁹⁵ a dva bílí ministranti. Části ordinaria jsou tentokrát jen v latině. Pevné části mše říká celebrant v latině, ale například proč jsme se sešli, jaký je dnes svátek, vysvětluje v češtině. Při zpěvu se střídá čeština a latina. Zpěv gregoriánského chorálu je často proložen českou frací, což mi říkal také v rozhovoru. Je to proto, aby lidé věděli, co se v dané části zpívá a mohli být i tak účastni. Čtení a kázání bylo v jazyce českém a nápěvy k přijímání opět v latině, poslední skladba zazněla v 19:20, napůl česky a napůl latinsky, ještě poslední improvizace po odchodu kněží a můj dnešní, předposlední, pobyt v terénu končí.

Příprava a kooperace světů

Na mé dotazy, jak se domlouvají jednotliví aktéři mše na jejím průběhu, se mi vždy dostalo stejné odpovědi, nijak. Je to pro ně již tak zaběhlý rituál, že i když tam jsou části, které jsou nějakým způsobem proměnné a části, které může každý kněz vést trochu jinak, vzájemně již vědí, co od sebe mohou čekat a společné přípravy neprobíhají. Zažila jsem jen jednu situaci, kdy na Bílou sobotu na zkoušku sboru těsně před mší přišel jeden z kněží a chvíli poslouchal. Jak jsem poté zjistila, nebylo to obvyklé, že by se přišel podívat některý z bratrů. Asi že Bílá sobota, den Kristova spočinutí v hrobě, je nejvýznamnějším svátkem křesťanů, obřad začíná až po setmění a alespoň zde začínal po deváté hodině večer procesí ze dvora od zapálené hranice ambitem se svíci v ruce do kostela, kde se poprvé za mé přítomnosti v kostele protnul sbor kněží a Schola dominicana také místem, protože sbor zpíval od oltáře. To není příliš časté, tentokrát to bylo možné i technicky, protože všechny písně, které sbor zpíval, byly acapella, bez doprovodu varhan, které se směly opět rozeznít až po posledním čtení při Velikonoční Virgílii - „Smutek se přeměňuje v radost teprve při slavení křtu a eucharistie po půlnoci.“⁹⁶ Ten den byly ve sboru jen čtyři zpěvačky a pan Chaloupský, kněz se tedy podivil nad malým počtem zpěváků a pan Chaloupský to okomentoval slovy „*to je ten výběr, the best of*“⁹⁷ na to kněz zareagoval úsměvem a dodal směrem ke sboru: „*Hlavně to zpívejte také zbožně, nejen krásně*“ a s přáním pěkného večera opět z hovorny odešel.

Samotná příprava na mši v týdnu nebo nedělní, bez sboru, je pro pana Chaloupského již jistou rutinou. Jak říká, má již vypracované určité vzorce, jak mši poskládat, aby splňovala veškeré náležitosti. Shrnu několik stěžejních bodů, které zohledňuje při přípravě. Kromě již

⁹⁵ „Zelená je barvou naděje, [...]. Symbolizuje také Kristovo zmrtvýchvstání a používá se v liturgickém mezidobí. (<http://www.getsemany.cz/node/881>)

⁹⁶ Adam 1998: 80.

⁹⁷ The best of se jmenují komerční koncerty, pořádané agenturou Anima.

zmíněné struktury, kterou mše má pevně danou a také hudebních částí jako Otčenáš nebo Tajemství víry, které jsou pro použití při mši schválené jen některé verze. Pan Chaloupský nenapsal vlastní úpravu zpěvu Otčenáš, liturgickou i koncertní. Dále je i u těch volnějších částí nutné dodržovat liturgickou vhodnost a celkově by měl text i hudba podtrhávat význam daného dne a odpovídat čtení. Důraz klade na porozumění slovu, které zpívají. Celý kostel je nazvučený mikrofony, nahoře na kůru i kněží dole. Dospěl k závěru, že když se mikrofony dobře vyladí, je všem rozumět a nemusí zpívat příliš nahlas, přes varhany by stejně nebyla ani schola slyšet.

Nedílnou součástí hudby v každém kostele je participace lidu. Proto používá kromě svých písní také skladby z kancionálu a mešních zpěvů, které mají lidé v lavicích a mohou si je v knížkách najít a zazpívat. U vlastních žalmů, které lidé v lavicích nemají, používá několik nápěvů, které mají několik desítek harmonických společných vzorců, takže zvláště lidé, kteří chodí do kostela sv. Jiljí pravidelně, je již podle sluchu dobře znají. Dbá také na zpívatelnost zpěvů, aby nebyly příliš vysoko nebo moc složité, a šly zazpívat. Navíc jak říká:

„To je od roku čím dál tím horší, lidi přestávají zpívat a přestávají hlavně dobře intonovat. Hudební výchova na základních školách je opravdu mizerná. Na středních to většinou není o moc lepší. Plus je tu množství všech možných i nemožných vlivů. Poslouchají se MPtrojky a Cédéčka, ale na žádný nástroj se nehraje. Ty lidi co na něco hrají, tak většinou i nějakým způsobem trochu obstojně zpívají.“⁹⁸

A tak se snaží kombinovat různé zdroje a bojovat tím proti stereotypu a nudě.

„Já jsem si dal za úkol, aby tyhle antifony, pokud možno byly zpěvné, nebyly nudné.“⁹⁹

Křížové cesty v době postní

Křížová cesta - pátek 18. března - 18:00

Je pátek, slunečné počasí a já se chystám odejít z parku s kamarády do kostela. V postní době zde místo obvyklého růžence probíhá v Kapli svaté Zdislavy každý pátek před mší Křížová cesta pod vedením pana Chaloupského.

Když se blížím před šestou hodinou ke kostelu, nejen, že už z dálky vidím stánek, cedule a prodejce agentury Anima, která zde provozuje komerční koncerty před kostelem. Vidím také mnišské oblečení a poznávám otce Filipa, s kterým jsem dělala rozhovor den předtím.

⁹⁸ Petr Chaloupský, 13. března 2016.

⁹⁹ Petr Chaloupský, 13. Března 2016.

Ptá se, za kým jdu a zve mě ještě jednou na ranní nešpory před velikonoce – takzvané „temné hodiny.“

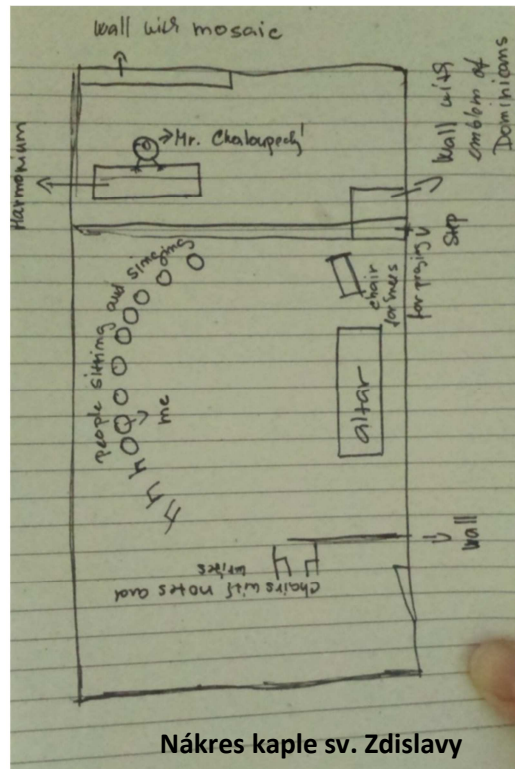
Když se dostanu do kostela, zbývá jen pár minut do šesté, projdu dřevěnými dveřmi vlevo, rovně okolo sochy Svatého Martina de Pores (říká se mu Černochoch v akváriu) a vcházím do pootevřených dveří kaple. Je bíle vymalována, za dveřmi si mohu vzít noty a text, jsou ale i připravené na židlích, které jsou rozestavěny do půlkruhu naproti malému oltáři. Na něm jsou jen svíce. Vzadu v asi 15 metrů dlouhé kapli (a 6 široké, ale nemám moc odhad) na vyvýšeném schodu sedí za harmoniem pan Chaloupský. Za ním na zdi je barevná velká mozaika. V kapli je také znak dominikánů na stěně kousek od oltáře.

Již znějí první tóny varhan a tak si rychle sedám vedle mladšího muže a zorientuji se v notách a textech, které mám před sebou (příloha č. 3 a 4.). Je tady se mnou osm lidí + pan Chaloupský za harmoniem. Není to tolik, jako posledně, kdy byla plná kaple, odhadem tak 25 lidí. Také se mi zdá, že jsem poznala jeho dceru, která zde již byla, a říkal, že sem chodí pomáhat, aby to „mělo v zpěvu trochu úroveň.“

Této modlitby se aktivně účastní všichni přítomní, střídají se v řadě podle toho, jak sedíme, každý čte a zpívá. Systém je následující:

- První člověk po p. Chaloupském u harmonia, který přečte úvodní modlitbu, řekne: Zastavení první: „Kristovo utrpení na Olivetské hoře až po jeho korunování trním“ - v příloze č. 3, nadpis u čísla jedna.
- Poté se ozvou dva akordy harmonia a všichni začneme zpívat melodii z přílohy č. 4 s textem číslo jedna.
- Po odzpívání těchto osmi taktů stejný člověk přečte text označený „K“ (příloha č. 3)
- Na což navážou všichni sborově čtením textu „L“ (příloha č. 3)
- Poté pokračuje další člověk v řadě: „Zastavení 2:.....“

Přijde mi, že má tato píseň celkem veliký rozsah pro člověka, který není zvyklý zpívat, a „D“ v pátém taktu moc lidí nezvládá. Zpěv vždy uvedou dva akordy a ozve se hlas pana Chaloupského, na který se postupně nabalí všichni ostatní. Při každém dalším opakování již reagujeme rychleji a přesněji a zpěv tím dynamicky sílí. Slyším hodně silný hlas ženy asi okolo 50 let, která zpívá nahlas, jistě, a i ony vyšší tóny. Později se dovím, že to byla paní Chaloupská, manželka varhaníka. Celkově ale skupina zpívá poměrně dobře, silně, nestydí se, není to jako při mši, kde jsou lidé většinou nejistí se přidat. Tady se účastní všichni. Kromě p. Chaloupské slyším hodně také mladého kluka dvě místa vlevo ode mě. Muž vedle mě je spíše

Nákres kaple sv. Zdislavy

stydlivý v projevu. Paní, nejstarší v místnosti, která přišla po mně a sedla si vpravo ode mne, nezpívá výrazně, spíše tápe, ale o to zúčastněněji předčítá společné pasáže a i tu svou. Při čtení si všímám, že má skupina problém vyslovit společně „amen.“ Někdo si před ním udělá chvilku pauzu, další moc zkrátí „a“, jiný protáhne. Další lidi si moc neuvědomuji, seděli jsme jen v mírném oblouku a nebylo na ně vidět, také jsem byla účastníkem, tedy jsem se musela soustředit na papíry.

Když přišla řada na mě, abych četla, byla jsem trochu nervózní, když na mě měla přijít podruhé, nevěděla jsem, jestli číst, protože už zbývala jen závěrečná modlitba a tu minule četl pan Chaloupský, stejně jako začátek. Tedy jsem počkala a naštěstí si slovo vzal i dnes.

Věk zúčastněných bych tedy tipovala mezi 16 – 60 roky. Dnešní Křížová cesta se nazývala Tajemství spásy a byla podle sv. Brigity. Čtenou, ale také zpívanou píseň upravil pan Chaloupský. Píseň „Umučení Pána milostného“ je na text ze šestnáctého století, hudbu k němu napsal „Petr Chaloupský“ v roce 2005. Má na stránkách Křížovou cestu na každý postní pátek. Tato Křížová cesta má 15 zastavení, zpívaných slok bylo ale jen 14, patnáctá se jen přečetla, bez hudební vložky.

Po poslední modlitbě se zvedne mladá slečna, mladší dcera pana Chaloupského, a vybírá od ostatních texty a noty. Mezitím ke mně přijde paní Chaloupská, že jsem jistě ta studentka, co bude psát tu bakalářskou práci. Zjišťuji, že až na tři lidi, kteří odešli do kostela, protože za chvíli začne mše, se ostatní znají. Paní Chaloupská vysvětluje, že čekali málo lidí, protože je krásné počasí a lidi tedy budou odjíždět na víkend a nepřijdou. Tak přišli pomoci s dcerou a dalšími (mladého kluka nyní poznávám, je ze sboru, ostatní nevím). Říkala, že normálně ale bývá víc lidí, i 20. Potvrzuji, že jsem tu minule byla, že vím.

Paní Chaloupská mi ještě chtěla cosi říct, ale okolo procházel její manžel a zastavil se u mě, pozdravili jsme se a tak jsem šla s ním, protože spěchal směrem na kůr, říkal, že musí rychle začít mši a opět o tom, že přišlo málo lidí, ale ať přijdu příští pátek, že bude poslední Křížová cesta a tentokrát v kostele od 15:00 s průvodem, pak se rozloučíme.

Je 18:27, když končíme, tedy celá Křížová cesta trvala asi 25 minut a před půl sedmou se již rozezněly varhany nahoře na kůru na zahájení mše svaté.

„Křížová cesta je meditativní modlitba. Jejím účelem je přivést člověka k poznání, co všechno musel Ježíš vytrpět pro naši spásu.“ Tak zní popis oddílu v archivu pana Chaloupského. Křížová cesta má obvykle čtrnáct zastavení a symbolizuje v nich cestu Ježíše Krista od jeho odsouzení až po ukřižování. Nejčastěji je tato pobožnost vykonávána věřícími v postní době a na Velký pátek. Není předepsané ji provádět podobně jako v kapli sv. Zdislavy, není ani nutné pojímat ji jako skupinovou modlitbu, může mít jen individuální, meditativní charakter. Tak, jak ji provádí pan Chaloupský, tedy v postní pátky, není všude běžné a je to jeho iniciativa, ne však celé farnosti. Křížových cest v kapli se kněží neúčastní, navíc v době, kdy

křížová cesta začíná, se ještě modlili večerní nešpory, tady dochází dokonce k překrývání nebo možná míjení se dvou světů. Křížovou cestu najdete často a ve většině kostelů také v podobě obrazů na stěnách kolem dokola. U sv. Jiljí jsou obrazy na stěnách a sloupech, a právě na Velký pátek ve tři hodiny odpoledne začíná poslední křížová cesta tohoto liturgického roku, která probíhá přímo v kostele, slouží ji některý z kněží, který vždy přečte text zastavení, a společně zpívají a u toho se přesouvají k dalšímu obrazu, vpředu jde vždy kněz a někdo, kdo nese kříž a za nimi procesí všichni lidé. Této křížové cesty se účastnilo asi 35 lidí, také členové Scholy, kteří mají zajistit hudební a capella doprovod. Před obrazem vždy všichni pokleknou a naslouchají knězi. Poté se přidávají na část označenou jako „L“ tedy lid, kterou předčítají všichni společně. Následuje společný zpěv a přesun dále. Této mše se účastnilo i více kněží, někteří chodili s průvodem, někteří posedávali v lavicích a modlili se.

„Velkopáteční křížová cesta je hodně specifická svým časem a dnem. Pán Ježíš zemřel v pátek ve tři hodiny, proto se opravdu v ty tři začíná. Má velmi kající charakter. [...] Kdo má čas a chce přijít, přijde. Vždy na Velký pátek je zde tradice, že tuto křížovou cestu vede buď jáhen nebo kněz. Já k tomu zajišťuji a capella hudební doprovod.“¹⁰⁰

Litanie v květnu

Litanie jsou součástí takzvaných Májových pobožností, při kterých je po celý květen různými způsoby uctívána Panna Marie. Litanie jsou velmi starou formou responsoriální modlitby skládající se z krátkých zvolání, která pronáší předsedající, a odpovědí ostatních. Mohou být recitované nebo zpívané, jako v případě kostela sv. Jiljí. Jedná se opět o iniciativu pana Chaloupského, který každý den v květnu (až na sobotu, kdy jsou litanie povinnou součástí nešpor, a v liturgii by se nemělo nic zdvojit) po nešporech a holém růženci bez dalších modliteb hraje a zpívá své litanie. Vychází to většinou tak, že se začne okolo šesté růžencem a po zhruba čtvrt hodině přijdou na řadu litanie, mše začíná v půl sedmé.

Popisek na stránkách pana Chaloupského u litaní:¹⁰¹ *„Kantor vždy předzpívá nový nápěv odpovědi lidu (mp) a lid pak znovu odpoví (mf). Další stejné odpovědi se pak zpívají již rovnou (mf).“¹⁰²*

¹⁰⁰ Petr Chaloupský, 24. dubna 2016.

¹⁰¹ <http://www.chaloupsky.op.cz/PCH-NO-LITANIE.htm>, datum přístupu 10. květen 2016.

Pan Chaloupský předzpívává na kůru od varhan do mikrofonu a věřící v lavicích odpovídají. Odpověď předzpívá pan Chaloupský a ta se pak nemění, dokud nepředzpívá opět pozmeněnou verzi. Pokud při mši zpívá Schola nebo má někdo z ní čas, přijde na kůr dříve a odpovídá z kůru, ale bez mikrofonu, spolu s ostatními lidmi. Nemusí to být ale vždy stejný postup, záleží vždy na domluvě:

„Loretánské litanie jsou zpívány vždy v sobotu při večerních chválách po mši. V květnu dělám zde takovou unikátnost. Během let se to vždy trochu lišilo, podle toho, kdo tady byl farářem nebo převorem, záleželo na domluvě. Když zde působil otec Antonín, ten to chtěl dělat trochu honosněji, takže se vždy šlo po mši průvodem k oltáři Panny Marie růžencové, za zpěvu litaní, on tam přečetl nějaký text a modlitbu k Panně Marii a po té požehnal. Za zpěvu mariánské písně se pak odešlo.“¹⁰³

A i zde se projevuje snaha předejít stereotypu a nudě. Pan Chaloupský zkomponoval dvacet nářevů k různým mariánským litaním. Aby se neobebraly, zpívá v květnu každý den jiné litanie jak textem, tak melodií.

Roráty v době adventní

Roráty jsou adventní písně k ranní mši na latinské a české texty z 15. a 16. století.¹⁰⁴ V době adventní je můžete slyšet v kostele sv. Jiljí každé úterní a páteční ráno od sedmi hodin v kapli nebo v kostele s doprovodem harmonia. Roráty jsou součástí mše jako votivní¹⁰⁵ k Panně Marii. V lavicích mají lidé rozdané sešitky a pan Chaloupský předzpěvuje, lid s ním zpívá. Rorátů jsem se sama neúčastnila, tedy je zde zmiňuji spíše pro příklad další hudební události, pro hudební svět pana Chaloupského v poměrně neobvyklém čase a za účasti někdy i tří kněží, z nichž jeden je hlavní celebrant.

¹⁰² Značka „mp“ znamená mezzopiano, tedy středně potichu a značka „mf“ znamená mezzoforte, tedy středně nahlas.

¹⁰³ Petr Chaloupský, 24. dubna 2016.

¹⁰⁴ Vysloužil 1995: 252.

¹⁰⁵ Votivní, z lat. *votivus*, „zaslíbený.“ Votivní mše je mše, která může být slavena místo liturgie toho dne ze zvláštní úcty na počest například Panny Marie. (Retrossilo 1998: 224.)

Schola dominicana

Schola dominicana je smíšený sbor, který v roce 2000 založil pan Chaloupský za účelem zpěvu při liturgii v kostele sv. Jiljí. Sám jej vede, skládá pro něj a diriguje, taky zpívá mužské hlasy. Stejně jako ve většině smíšených sborů je i zde více žen, než mužů. Ve sboru je okolo 8 zpěváků, ale neviděla

jsem ještě na žádném vystoupení všechny najednou, někdy zase hostoval některý zpěvák jen na daný svátek, protože by jinak chyběl hlas nebo zpěvačka ze Slovenska, když zrovna přijela do Prahy. Je tedy těžké určit, kolik zpěváků zde opravdu zpívá. Jak pan Chaloupský říká, je to náročné, „*fluktuace zpěváků je veliká, když někoho vycvičíte, tak se potom ožení nebo vdá a nejlépe se odstěhuje mimo Prahu.*“¹⁰⁶ Ve sboru zpívají obě dcery pana Chaloupského, zažila jsem, že zde hostoval i manžel starší z nich, když chyběl bas¹⁰⁷.

Schola nezpívá v kostele pravidelně, ale je přítomna na téměř všech významných svátcích a slavnostech, na které má vždy pan Chaloupský připravený svazek not, který obsahuje vše, co budou zpívat. Dříve mívali, ale nyní nemají ani pravidelné týdenní zkoušky, většinou se elektronicky domluví, co bude na programu, nové věci dostanou zpěváci s předstihem a někdy i nahrané, aby se je mohli doma naučit. Scházejí se podle potřeby, ale většinou tak hodinu před mší v některé hovorně, kde je také harmonium a tam dané skladby zkoušejí. Jedné zkoušky jsem se zúčastnila a hned na začátek mě překvapilo, že se nerozespívávají, což prý nedělají skoro nikdy. Většina sborů si na začátku zahřívá hlasivky a připravuje se různými hlasovými cvičeními na různé vokály. V hovorně si zpěvačky (byly zrovna přítomné jen dívky a pan Chaloupský) stouply vedle sebe, aby se dobře slyšely a pan Chaloupský předehrál motiv a začaly zpívat, když se mu to nelíbilo, tak je zastavil, nebo jim ukazoval tempo, jakým mají zpívat. Několikrát se vraceli na začátek skladby a ujišťovali si obtížnější pasáže v tónech. U některých písní zkusili jen začátky, některé dozpívali až do konce. Pan Chaloupský s dívkami většinou věcí zpíval v mužském hlase. Za půl hodiny bylo nazkoušeno.

¹⁰⁶ Petr Chaloupský, 13. března 2016.

¹⁰⁷ Bas je nižší mužský hlas.

Schola, až na zmiňovanou výjimku, zpívá vždy na kůru, kde jsou také varhany, před kterými má své místo. Tam zpívají okolo jednoho mikrofonu, který si vždy mezi hudebními vstupy vypínají. Pan Chaloupský většinou doprovází na varhany, odkud také zpívá do vlastního mikrofonu. Pokud se zpívá a capella, stojí v půlkruhu se zpěváky a diriguje rukou nataženou před sebe, v druhé mívá noty, stejně jako všichni, nikdo nezpívá z paměti.

Slavení svátků¹⁰⁸ a slavností¹⁰⁹

První a nejdůležitější svátek křesťanů je každá neděle. „Druhý vatikánský koncil nově připomíná, že se v neděli slaví velikonoční tajemství podle apoštolské tradice, odvozující svůj původ od Kristova zmrtvýchvstání. V neděli „jsou věřící povinni se shromáždit, aby slyšeli Boží slovo a měli účast na eucharistii. Tak slaví památku utrpení, zmrtvýchvstání a slávy Pána Ježíše a vzdávají díky Bohu... Proto je den Páně prvotní sváteční den, který je třeba předkládat zbožnost věřících a vštěpovat do jejich vědomí tak, aby se stal dnem radosti a pracovního klidu... den Páně je základ a jádro celého liturgického roku.“ (LK¹¹⁰ 106)¹¹¹

Nedělní mše má podobný průběh jako slavnostní mše, tedy hudebně se přidávají například části ordinária Gloria a Credo, také chodí více lidí, tedy je delší communio, během kterého se může zahrát více skladeb. V kostele sv. Jiljí se slavnostní účastní také Schola dominicana, k čemuž byla také založena. Občas se účastní i nedělí, ale ne pravidelně. Na velké svátky a slavnosti zpívá téměř vždy.

¹⁰⁸ „Pro křesťany je předmětem svátku především život Kristův, od jehož jednotlivých důležitých etap pocházejí a odvíjejí se všechny křesťanské svátky, počínaje oslavou velikonoce, které jsou středem celého liturgického roku. Velikonoční tajemství se slaví každou nedělí, prvopočáteční sváteční den, který se podle apoštolské tradice dodržuje v celé církvi. Jiné sváteční dny, které se slaví, jsou: Narození Páně, Zjevení Páně, Nanebevstoupení Páně, Matky Boží Panny Marie, Neposkvrněného početí a Nanebevzetí, svátek sv. Josefa, sv. apoštolů Petra a Pavla a Všech svatých.“ (Retrosillo 1998: 197,198.)

¹⁰⁹ Slavnost je „nejvyšší stupeň liturgického svátku. Slavnostmi jsou například Velikonoční triduum, Narození Páně, Zjevení Páně, Nanebevstoupení Páně, Svatodušní svátky atd.“ (Retrosillo 1998: 189.)

¹¹⁰ LK je zkratka Liturgické konstituce II. vatikánského koncilu.

¹¹¹ Adam 1998: 53.

Slavnost Těla i Krve Páně – čtvrtek 26. května 2016 – 18:30

Přicházím v 18:20 do kostela a jdu rovnou doleva a dřevěnými dveřmi za sochou sv. Martina de Porres a strmým schodištěm až na kůr, kde je již připravená schola, nebo alespoň její část, Pan Chaloupský si rovná papíry, pokyne mi na pozdrav a zahajuje mši hrou na varhany.

Když jsem přišla do kostela v neděli na Slavnost Nejsvětější Trojice, tak touto dobou ještě dokončovali zpívané litanie, kdy pan Chaloupský předzpíval a Schola a lid dole v lavicích vždy odpovídali prvně předzpívaným nápěvem. To zpívala Schola ještě mimo mikrofon, jen na kraji kůru a kostelem se to neslo krásně a silně, že jsem nebyla dole sto rozeznat, zda jsou již ozvučení.

Po chvíli varhanní přede hry se ozve třikrát zvon a přicházejí do kostela kněží a ministranti, všichni ve světlém, jak při slavnostech bývá zvykem, pět kněží má plášť s křížem krémové barvy. Přicházejí procesí po dvou z levé části kostela, kde je sakristie, projdou rovně na konec a stočí se do uličky uprostřed, kterou se vrátí k oltáři, před kterým pokleknou, otec Filip s ministranty zapalují kadidlo (na obrázku.) Poté vejdou do místa, označovaného také jako chór, kde se naproti sobě usadí ti kněží, kteří nevedou dnešní mši.

Mši vede otec Filip, ten si sedne z mého pohledu doleva na židli za mikrofonem v prostoru před chór a zábradlí, které jej odděluje. V těchto částech sedí po stranách také ministranti. Po zazvonění pan Chaloupský ukončil přede hru a sbor začal zpívat introit, jednohlasou úpravu gregoriánského chorálu „Tělo mé pravý jest pokrm.“ Prolínající se a končící antifonou Aleluja, po které zahraje pan Chaloupský ještě asi minutovou improvizaci dohru. Ve sboru jsou dnes jen 4 ženy a pan Chaloupský jako mužský hlas. Dvě sopránky a dvě altky.¹¹² V kostele je dnes asi 60 věřících. Na kůru je se mnou také paní Chaloupská a přítel mladší dcery, která je dnes ve sboru. Starší dnes chybí.

Již během dohrání si otec Filip stoupne a spolu s ním i všichni lidé. Po posledním tónu naváže zpěvem: „Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého“ a všichni včetně sboru odpovídají zpěvem „amen“ a kněz pokračuje „Milost našeho Pána Ježíše Krista a láska Boží a společenství svatého Ducha, ať je s vámi se všemi“ na což opět všichni zpěvně odpovídají, ovšem tentokrát i s varhanním doprovodem „I s tebou.“ A lidé si mohou sednout. Otec Filip pokračuje již slovy o dnešní slavnosti a o tom, že „je to velký den pro Alžbětku, která dnes půjde ke svému prvnímu svatému přijímání.“ Nyní chápu 4 malé děti oblečené v šatičkách

¹¹² Soprán a alt jsou dívčí hlasy, soprán vyšší a alt nižší.

s květinami a nazdobené v první lavici. Následuje vyznání viny recitované celým kostelem. A na něj navazuje schola zpěvem Kyrie a Gloria z Missy ambrosiany pana Chaloupského. Nejdříve melodii předehtají varhany a poté ji zazpívá sbor bez varhan „Ky-i-i-ri-e“ a to samé se slovy „eleison.“ A to samé se opakuje již dvojhlas s varhanami a poté trojhlasem (čtyřhlas, který je napsaný není možný, protože je přítomen jen jeden mužský hlas). Skladba poté pokračuje v Gloria česky jednohlasem s varhanním podkladem. Následuje vstupní modlitba, kterou otec Filip opět zpívá a modlitba je zakončena „amen“ které zpívají všichni a zazní i akordy varhan. Tím končí první část mše, tzv. vstupní obřady.

Začne první čtení, které čte asi 50 letý upravený muž z lidu, čtení končí jako vždy „slyšeli jste slovo Boží“ a sbor spěchá rychle k mikrofonu. Čtení bylo krátké. Následuje mezizpěv – žalm, ozvou se tóny varhan a sbor zpívá žalm 110 v úpravě pana Chaloupského pro cyklus C, „Ty jsi kněz na věky.“ Sbor s varhanami předzpívá odpověď a pan Chaloupský vždy zazpívá žalmový nápěv, po kterém následuje odpověď, na tu se již přidávají i lidé a zpívá i paní Chaloupská, i když mimo mikrofon. Druhé čtení čte tentokrát žena z lidu, po něm opět varhany a sbor zpívá „Ecce panis Angelorum“ čtyřhlasou úpravu sekvence gregoriánského chorálu v úpravě pana Chaloupského zakončené „Aleluja“ s českým zpěvem.“ Opět otec Filip zpívá „Pán s vámi“ a lid a sbor a varhany pokračují „I s tebou“ a kněz „slova svatého evangelia podle Lukáše“ a sbor a varhany „sláva tobě Pane.“ Evangelium čte jeden z kněží. Po skončení opět zpívá ten, co četl „slyšeli jste slovo Boží“ a sbor a varhany opět „chvála tobě Kriste.“ Poté si všichni na kůru posedají, napijí se, načítají si následující noty nebo poslouchají, pan Chaloupský se se mnou přivítá, protože před začátkem jsme to nestihli. Občas někdo něco šeptem prohodí. V kostele dole lidé naslouchají otci Filipovi. Po skončení kázání se zpěvačky opět přesunou k mikrofonům a pak Chaloupský za varhany. Předehtaje melodii a otec Filip zazpívá „Věřím v jednoho Boha.“ A pokračuje sbor „Otce všemohoucího...“ co je český text Credo. Následují přímluvy, které opět vpravo dole předčítá žena z lidu, a ostatní odpovídají prosby.

Ozvou se akordy a vyhrávky varhan, další z improvizací pana Chaloupského, kterými se dostáváme do třetí, eucharistické, částí mše. Přinášení obětních darů je za zvuku varhan a zpěvu „Pange lingua.“ Následuje hodně energická dohra varhan, střídající rejstříky, tempa, „nálady.“ Poté kněz zpívá: „Modleme se bratři a sestry,...“ A všichni se nahlas pomodlí a pokračují přípravné modlitby, kdy kněz předzpívává a lid občas odpoví, většinou i s varhany. Následuje předzpívání slov „Svatý“ tedy Sanctus a přidává se i sbor. Pokračuje již kněz pozdvihnutím těla a krve páně a tentokrát již mluvené modlitby u oltáře. Slovo v modlitbě dostanou také dva další kněží, všichni okolo oltáře. V tuto chvíli lidé v lavicích i my na kůru všichni klečíme. Po modlitbách, které jsou méně rozumět, se kněz nahne nad oltář a pomalu a zřetelně pronese „Vezměte a jezte z toho všichni, toto je moje tělo, které se za vás vydává.“ A ozvou se tři zazvonění spolu s okuřováním kadidlem. A pokračuje podobnou řečí o kalichu a krvi a další zvony a okuřování, načež se ozvou dva tóny varhan a otec Filip začne zpívat „Tajemství víry“ a k němu se přidá sbor a lid. Pokračuje obětní rituál, po kterém pokračuje zpívaný Otčenáš za doprovodu varhan, který ovšem uvedl opět kněz zpívanými slovy. Při vzájemných podáních rukou a přáních „pokoj s tebou“ již pan Chaloupský předehtává akordy

a sbor pak začne zpívat Beránku boží (Agnus Dei). Po Agnus Dei kněz vyzve k hostině, což je opět pravidelný a neměnný text i průběh. Ke *communio*, tedy přijímání, kdy dole nejdříve přistoupí k přijímání sloužící a až poté se zvedají lidé z lavic a řadí se uprostřed v uličce, zpívá sbor zpěv k přijímání „Ave verum corpus“ opět ve vícehlasé úpravě od p. Chaloupského. Další skladbou k přijímání je „Ave, salus Cristianorum“ nejprve sloka latinsky a poté česky. Třetí je „Panis angelicus.“ Pan Chaloupský již nahlíží, jestli se dole schyluje ke konci nebo stále ne. Každá z těchto písní končí „amen.“ Zbývá čas ještě na třetí píseň „Kdo bude jíst moje tělo“ a čtvrtou „O sacrum convivium,“ která je první jednohlasá, ale samozřejmě s varhanním doprovodem. Zpívají ale jen ženské hlasy. Opět se opakuje model v latině a následně v češtině jako „Ó posvátná hostino, v níž se Kristus požívá.“ To už ale kněz dočištuje kalich, pomocníci vše sklízí a kněz usedá opět na své místo u mikrofonu. Když si stoupne, stoupnou si všichni a pronese opět zpěvem „Modleme se, přijali jsme, Pane Ježíši Kriste tvoje...“ závěrečné děkování.

Na konec vždy sloužící kněz pronese závěrečná slova k lidem o významu přijetí, toho co se odehrálo nebo tematicky a pozvou na akce, konané v kostele, klášteře, barokním refektáři a někdy i jinde.

Tentokrát ještě závěrečná adorace na konec a zpěv písně „Chval Sione, Spasitele“ z kancionálu č. 717B ovšem v češtině a jen 2 sloky ze čtyř a následuje asi dvouminutová improvizací mezihra, která přejde ještě v č. 932 – Bože, chválíme tebe (Te Deum laudamus), kterou zpívá i schola již bez mikrofonu a zpívá i paní Chaloupská (která zná píseň zpaměti), i já a všichni lidé. Píseň je poměrně vysoko posazena, což nevadí mně jako soprán, ale někteří lidé s tím mají trochu problém a na vyšší tóny vynechávají. Následuje ještě jedna modlitba a kadidlo. Ještě poslední píseň č. 712 „Klaním se ti vroucně.“ Opět zpívají všichni i my na kůru. Mše končí jak jinak, než varhanní improvizací, během které se kněží seřadí opět před oltářem v uličce, ukloní a procesí odcházejí. Během dohrávek se lidé na kůru rychle balí, aby stihli také dodatečně *communio*. Já odcházím na zkoušku svého sboru.

Mše trvala hodinu a čtvrt. Slavnosti bývají delší, než běžné mše, které trvají většinou tak 45 minut, ale mohou i déle.

Ukázku z této slavností mše jsem vybrala proto, že byla hodně hudební a sloužil ji otec Filip, můj další informátor a hlavní představitel dalšího světa. Pravidelné části někteří kněží jen recitují, jiní zpívají. Je to ovlivněno tím, kdo zrovna mši vede. Když lid odpovídá knězi „Amen,“ „i s tebou“ a další ustálené fráze, často jej doprovází i pan Chaloupský na varhany a lid zpívá, místo „jen říká“. Došlo zde k několika hudebním prolnutím mezi jednotlivými aktéry, kdy varhaník předehrává z kůru knězi dole, který navazuje zpěvem a lid a Schola odpovídají.

Figurální mše¹¹³

Párkrát do roka je mše provázená nejen varhany nebo zpěvem, ale rovnou celým orchestrem. Na kůru se někdy těsní několik desítek zpěváků a muzikantů. Pan Chaloupský organizuje na Vánoce Českou mši Vánoční od Jakuba Jana Ryby nebo jinou figurální mši ve spolupráci s Křížovnickým sborem a orchestrem. V neděli 27. března 2016 se v barokním refektáři odpoledne sešlo několik zpěváků a orchestr, který zde cvičit Figurální mši in Bb¹¹⁴ od Františka Xaver Brixiho na provedení na večerní mši v kostele sv. Jiljí. Je to takové dovršení po velikonočním triduu, kdy každý den v kostele probíhaly slavností mše za doprovodu Scholy dominicany. Mše je napsaná pro varhany, orchestr, sbor a sóla. Ti všichni po odpolední zkoušce začali v 18:25 ladit na kůru v kostele a tentokrát bez ozvučení doprovázet tuto slavnostní mši. Na varhany hrál pan Chaloupský a dirigoval sbormistr Křížovnického sboru pan Marek Franěk.

Problém těchto figurálních mší a jejich pořádání je především finančního rázu. Někteří hudebníci a sólisti mají různě velké honoráře a cena takového vystoupení se může vyšplhat na šest až deset tisíc podle obsazení. U těchto mší *je důležité* spolupracovat i s profesionálními hudebníky, kteří se ale musí zaplatit. Amatér sice zahraje zadarmo, ale není zaručena dostatečná kvalita. Od pár zúčastněných jsem se doslechla, že někteří kněží nejsou orchestru v kostele příliš nakloněni, čemuž mohl odpovídat i počet přítomných na mši, který byl oproti předchozím večerům mnohem nižší. Je ale možné, že již byli vyčerpaní po náročných Velikonocích. Proto se figurální mše pořádají jen párkrát do roka na velké slavnosti. Důvodem může být, že „ideál nedoprovázeného lidského hlasu byl a je považován za nejvhodnější „nástroj“ k Boží oslavě nejen v chorálu.“¹¹⁵ Varhany jsou ale dnes běžnou součástí mše a i širší „nástrojová hudba nemusí být nutně jen u pólu „umění.““¹¹⁶

¹¹³ Figurální hudba „v praxi chrámových hudebníků nejnovější doby znamená chrámovou hudbu s nástrojovým doprovodem, např. figurální mši. atp.“ (Vysloužil 1995: 86.)

¹¹⁴ Missa in Bb – jedna ze mší, které napsal český hudební skladatel 18. století F.X.Bixi.

¹¹⁵ Jurková 2013: 274.

¹¹⁶ Jurková 2013: 274.

Koncerty duchovní hudby

Čas od času pan Chaloupský pořádá také koncerty duchovní hudby, na kterých většinou zpívá Schola dominicana, sám hraje na varhany, vstupné je dobrovolné a peníze poputují obvykle na opravu varhan. Poslední takový koncert byl 2. 1. 2016 od 16:00 hodin. Plakát na něj nelákal jen české příznivce této hudby, ale byl dvojjazyčný, také v angličtině, tedy cílil i na zahraniční turisty a svým způsobem konkuroval koncertům agentury Anima. Rozdíl je kromě dobrovolného vstupu také v repertoáru těchto koncertů, jak pan Chaloupský říká, chce ukázat, že kvalitní a atraktivní koncert se dá udělat také bez zvučných jmen nejznámějších autorů a skladeb. Jindy pořádá „Meditační varhanní koncerty“ nebo varhanní koncerty pro změnu se sólovými zpěváky místo sboru, také koncerty nazvané „Gregoriánský chorál a varhanní improvizace,“ kde jsou na programu autorské chorální úpravy.

Srděčně Vás zveme na varhanní koncert
v kostele sv. Jiljí (church of St. Giles), Husova ul. č. 8, Praha-1
dominikánský klášter (Dominican Priory)

Vánoční / Christmas
varhanní koncert / Organ Concert
Koncert duchovní hudby / Concert of Sacred Music

sobota 02.01.2016 v 16.00 h
Saturday 02.01.2016 at 4.00 p.m.

zpěv / singing: **Schola dominicana** (vícehlasá schola sv. Jiljí)
<http://www.chaloupsky.op.cz/PCH-SD.htm>

soprán: Marie Mrvová-Chaloupská, Monika Vohralíková,
alt: Hana Kučerová, Anna Chaloupská, Jarka Mandousová
baryton: Petr Chaloupský

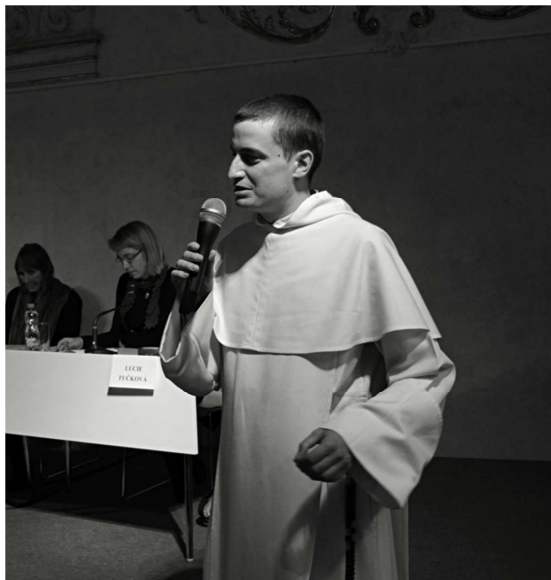
varhany / organ: **Petr Chaloupský** (regenschori sv. Jiljí)
www.chaloupsky.op.cz

konto pro opravu varhan / Special account for organ rebuilding
Číslo účtu / number of account: 72 72 72 72 / 2700
<http://praha.op.cz>

vstupné dobrovolné / admission voluntary / entree freiwillig

fr. P. Filip Štěpán Boháč¹¹⁷

Otec Filip, řeholním jménem Filip Boháč, zastává funkci podpřevora, tedy zástupce převora, představeného dominikánského kláštera u kostela sv. Jiljí v Praze. Je také kantorem konventu: „*to znamená, že mám na starosti liturgii a hudbu, tedy ze strany komunity.*“¹¹⁸ A je ředitelem Kulturního vzdělávacího centra Dominikánská 8, které sídlí v klášteře dominikánů a pořádají se zde vzdělávací, kulturní a hudební akce s křesťanskou

i nekřesťanskou tematikou. Předtím, než vstoupil do kláštera, studoval architekturu a věnoval se sítím cyklotras v Praze a byl občansky angažovaný v této problematice, fakultu architektury však nedokončil a odjel studovat filozofii a teologii do kláštera ve francouzském Bordeaux,¹¹⁹ kde byl šest let a nyní necelé tři roky opět zde, v Praze jako kněz v dominikánském klášteře. Ještě dříve jej dle vlastních slov v liturgii a hudbě hodně ovlivnil a kultivoval pater Reinsberger, dlouhá léta působící v kostele Matky Boží před Týnem.

Sbor kněží¹²⁰

Otec Filip je kantorem, kantor je odvozené slovo z latinského *cantor, cantere* tedy „zpívát. Ten, kdo zpívá jako sólista nebo v chóru.“¹²¹ Může to být také jen přední zpěvák nebo vedoucí onoho sboru, jako v tomto případě. Před příchodem otce Filipa se ve zdejší kostele ani klášteře příliš nezpívalo, také pan Chaloupský mne upozorňoval, že „*nešpory vede Otec Filip, který propaguje a zpívá dominikánské chorální nápěvy.*“¹²²

¹¹⁷ Tituly před jménem znamenají: „Fr“ je fráter – bratr - řeholník a „P“ je Pater – Otec (užívá se u řeholního kněze).

¹¹⁸ Filip Boháč, 17. března 2016.

¹¹⁹ <http://www.respekt.cz/fokus/spas-se-kdo-muzes>, datum přístupu 10. června.

¹²⁰ „Sbor“ je mé označení řeholních bratrů, kteří zde takto působí. Nenašla jsem vhodnější výraz, který by byl přesnější. Slovo sbor v tomto kontextu nepoužívám ve smyslu „pěvecký sbor,“ ale ve významu „společenství,“ jak se také v křesťanském prostředí někdy používá.

¹²¹ Retrosillo 1998: 85.

¹²² Z emailové korespondence s Petrem Chaloupským ze dne 10. března 2016.

O společném slavení liturgie a jeho roli v životě každého dominikánského bratra jsem se již zmiňovala v kapitole o Dominikánech. Společné modlitby mohou být recitované, jak to zde dříve bývalo, ale jak říká otec Filip: „*Kdo zpívá, dvakrát se modlí.*“ Zpívá se nejen hodně během mše a především těch slavnostních, ale zavedl zde také zpívané nešpory a další součásti liturgie hodin. Proč je možné a důležité zpívat popisuje otec takto:

„Pro mě je to podstatná věc především v tom, že to není nějaký dodatek, nějaké zpestření, a speciálně to platí pro liturgii hodin. Je to něco, co vyvěrá z vnitřku, z té formy. Prostě žalmy jsou texty, nebo hymny jsou texty, které jsou svojí povahou určeny ke zpěvu. Takže pro mě je to úplně přirozená věc, že se mají zpívat a samozřejmě je ten zpěv, oproti recitaci (když už za něco stojí), důležitý v tom, že nám umožňuje se do toho liturgického slavení zapojit ještě jiným způsobem.“

Během mší i během slavení liturgie jsou dána gesta a postavení kněží v jednotlivých částech a procesí, kdy vycházejí kněží do kostela k lidu a opět se vrací:

„Protože ta modlitba prostě není věc nějakého soustředění mysli, ale člověk do ní zapojuje tělo. Ať už hlasem nebo i tělem - význam i různých postojů, gest, pohybů v prostoru a tak dále...“

Neméně důležité mi připadají osobní pocitové motivace:

„A současně je to povznášející, je to krásné a já z toho mám radost. Když tady potom člověk řeší různé složitosti, tak to, že zpíváme, že se tady něco podařilo, to je pro mě zdroj velký radosti, velkého povzbuzení. Mám pak i větší chuť do toho kostela na ty modlitby jít jo.“

A samozřejmě toto slavení je otevřeno očím veřejnosti, která je zde vítaná:

„No a v neposlední řadě si myslím, že to na ty lidi nějakým způsobem působí, možná ne nějak masově, ale jsou lidi, kteří to vnímají, a i tohle je pěkný a cenný.“¹²³

Na rozdíl od chrámových sborů, které přijímají výběrové školené zpěváky, a jde zde o hudební kvalitu odzpívaných skladeb, i když k liturgickým účelům, kněží hudebním vzděláním neprošli a téměř žádný neumí číst noty a pracovat se svým hlasem. Neznamená to, že by nebyl kladen důraz na kvalitu provedení. Ovšem není to priorita již tak zaneprázdněných kněží. Jak tedy přípravy a učení probíhají?

¹²³ Filip Boháč, 17. března 2016.

„Člověk nesmí moc napínat strunu. [...]s těmi kdo chtěli, jsme se to naučili. Ti ostatní, na zkoušku přijít nemusí, ale potom si můžou nechat od cesty komentáře, že to neumí. A je to tak, že prostě zkusíme a občas to šmajdá, ale postupně to přechází do krve. [...] Spíš to tak jako zkusíme i s tím, že se to ne vždycky povede, než abych měl nějaký perfekcionista požadavky, který by vedly k tomu, že nebudeme dělat nic, protože dokonalý od začátku rovnou to nebude nikdy“¹²⁴

Přes opětovný důraz na liturgický význam a povahu společného slavení liturgie se dostáváme také k požadavkům na přednes, který samozřejmě působí na veřejnost, když přijde:

„Důležitá složka liturgie je její krása, je to určitý kvalitativní nárok. Když mluvíme o tom, že chválíme Boha, tak si neoddrmolíme to, co máme, ale snažíme se do toho zapojit i to řekněme umění, a na druhou stranu to pak působí i na nás a na lidi, co přijdou, když to k něčemu vypadá.

[...]v našem případě ty podmínky jsou poměrně skromný, tak se snažíme, děláme, co můžeme. Protože nás je tu jednak málo, nejsme žádný kdoví jací zpěváci, potom třeba i to zpívání záleží na tom, kolik se nás sejde, respektive jestli se sejdou ti zhruba tři schopní to táhnout.“¹²⁵

Stejně jako pan Chaloupský i otec Filip několikrát zmínil klesající schopnost lidí intonovat a vůbec zájem o hudbu a zpěv, který v současné době dle obou panuje.

Jestli se budou večer nešpory zpívat, vždy záleží na tom, kolik bratrů se sejde. Pokud málo a zrovna ti méně *zpěvaví*, neznamená to, že by nešpory odpadaly, jen jsou recitované či částečně recitované a část se zpívá. Zváží, co si *mohou a nemohou* dovolit a podle toho se buď pustí či nepustí do složitějších antifon.

„...je to zase naše modlitba, není to parádní liturgie, ale je to jakoby každodenní život té naší komunity, a to má taky velikánský smysl.“¹²⁶

¹²⁴ Filip Boháč, 17. března 2016.

¹²⁵ Filip Boháč, 17. března 2016.

¹²⁶ Filip Boháč, 17. března 2016.

Chorál

Dle hudebního slovníku je chorál „všeobecně používaný zkrácený název pro liturgický zpěv západních křesťanských církví, zejména pro gregoriánský chorál a ambroziánský chorál.“¹²⁷

Dále gregoriánský chorál „je jednohlasý liturgický zpěv římsko-katolické církve. Jeho hlavním jazykem je latina, hlavním funkčním určením mše a hodinky, jeho hlavními formami *orace, lekce, antifona, responsorium, hymnus a sekvence*. [...] Notované záznamy v různých typech

středověké notace jsou známy od 9. stol. [...] Je založen na *církevních tóninách*, rytmicky a metricky je vázán na slovo, jež má namnoze charakter prózy. [...] Stal se však i pramenem melodického bohatství ve vícehlasu i v duchovní vokálně-instrumentální hudbě baroka a nové doby. [...] V 19. stol. byl učiněn nový pokus o reformu gregoriánského chorálu na základě vědeckého historického bádání. Do čela hnutí se postavili benediktíni francouzského kláštera v Solesmes a po nich další badatelské týmy, které připravily řadu nových edic, mj. Editio Vaticana (195-1912), jejíž platnost potvrdil 2. Vatikánský koncil roku 1962.“¹²⁸

Ještě bych se krátce zmínila o chorální notaci, která je odlišná od současné západní podoby notového zápisu. Vyvinula se z neum, je zapsána do čtyř notových linek místo nám známých pěti. Notové znaky určují výšku a hloubku tónů melodie, nikoli rytmické hodnoty.¹²⁹

neumy	chorální notace
• (˘)	•
/ /	˘
∫ ∫	˘
ˆ	˘
ˆ.	˘
/	˘
∫	˘
N	˘
γ	•
ˆ	˘
ˆ	˘
ˆ	˘
ˆ	˘
ˆ	˘
ˆ	˘
ˆ	˘
ˆ	˘

Přesto, že je hlavním jazykem chorálu latina a i otec Filip by jí dával přednost, dnes již není moc lidí, včetně řádových bratří, kteří by ji dostatečně ovládali a je tendence přibližovat liturgii člověku. Důležitost významu a slova je v tomto případě přednostní, proto dochází k počesťování chorálu a i toho dominikánského, kterému se hodně věnují. Většina hymnů a žalmů jde „*napasovat*“ na český text, ale „*některé složitější nápěvy na češtinu prostě nezní. Není vhodná k tomu, aby se zpívala s nějakými obloučky, a to už nemluví o tom, když pak nějaký oblouček vyjde na slabikotvorné R nebo L. To už pak vůbec trhá uši.*“¹³⁰ Chorál byl způsob zpěvu, který se „*týkal v zásadě všech forem liturgie, prostě se zpívalo officium, samozřejmě v mezích možností, ale teoreticky, když na to byli lidi, tak se mělo zpívat celé.*

¹²⁷ Vysloužil 1995: 121.

¹²⁸ Vysloužil 1995: 100.

¹²⁹ Vysloužil 1995: 121.

¹³⁰ Filip Boháč, 17. března 2016.

Zpívalo se při mši svaté. Potom byla důležitá různá procesí, někde byly zastavení, ale ten zpěv byl klíčovou součástí.¹³¹ a tak i zde otec Filip zdůrazňuje prim chorálu v liturgii i význam zpěvu místo recitace.

Dominikánský chorál

O dominikánském chorálu se toho nedá nikde moc načíst a tak jsem se musela hodně ptát, jestli, v čem a jak je specifický. Jak vlastně vznikl a jaká je současná praxe.

„Ta klasika, čím to začínalo, byl gregoriánský chorál, i v rámci toho jsou nějaká dominikánská specifika.“ Když sv. Dominik posílal bratry v zásadě po dvou, aby zakládali konventy všude možně po světě, tak se museli zprvu přizpůsobovat místním zvyklostem, když se řád ve 13. století rozšířil a zesílil, rozhodli se pro vlastní dominikánskou liturgii, včetně zpěvů, které vycházely z předpokladu, že bratři chodí z kláštera do kláštera a šíří svou víru. Tedy nebyl čas ani příležitost nacvičovat déle na jednom místě a liturgie se musela zjednodušit. *„Bylo to přizpůsobený bratřím, kteří spolu chtěli společně slavit liturgii a aby to k něčemu vypadalo, i když nemohli mít denně několik hodin nácviku. Také musíme počítat s tím, že když bratr přejde - z Paříže ho pošlou do Španělska - aby byl schopen se modlit s ostatními a nebylo to všude jinak.“*

Další rozdíl dominikánského od gregoriánského chorálu vidí otec Filip v tom, že v gregoriánském chorálu se například u psalmodií dával větší důraz na *„hudební figuru, zatímco u nás to bylo víc na slovo.“* Dále jsou zde specifické prvky v rozdílném důrazu na modlitbu denní doby: *„...kompletář - poslední denní modlitba - která třeba u mnichů byla jednoduchá šup šup, u nás byla víc rozvitá. Byly tam ty krásný, specifický, hudební díla, protože to byla modlitba, které se účastnili úplně všichni. Byla taková praxe, že když někdo měl málo času, musel si připravovat přednášky, tak se pomodlil sám a nešel do chóru. Na kompletář museli ale všichni, tak proto byl takový jako slavnostní.“*

Další specifická součást dominikánské liturgie je určitá, hodně bohatá, choreografie při slavení mše i hodinek. *„Jedna specifická věc pro dominikány bylo, že při psalmodii, při zpěvu těch žalmů, ty chóry vždycky: jeden - co začíná - stojí, druzí sedí a na střídačku. Tak to je třeba typický dominikánský prvek, který ne že by se zachoval jako všude, ale u nás v naší*

¹³¹ Filip Boháč, 17. března 2016.

provincii a jo, a držíme to, i když se jen recituje.“ Jsou zde další prvky, kdy přicházejí během hodiněk doprostřed chóru nebo například při oněch procesích.

V nedávných dějinách se dle otce Filipa vystřídalo několik tendencí nakládání s liturgií. Jednou byla jakási snaha o unifikaci v rámci celé katolické církve a naopak tendence návratu k té původní tradici a hledání jednotlivých specifik a jinakostí, ke které se dominikáni v současnosti hlásí. „I ve zpěvu byly období, kdy se víc šlo do pramenů - speciálně velikánská edice z 30. let, z které čerpáme a která zůstala nedokončená. Ta kriticky zpracovávala rukopisy a snažili se vrátit k dominikánský... a na to my dneska navazujeme a to jsme si řekli, že tohle chceme mít. [...] potom hnedka po válce byly tendence to mít jako v římském všechno stejně.“

„Pokud si chceme udržet dominikánskou specifikou, vycházíme z velmi omezených pramenů, vycházíme z toho, že výzkum je minimální a že potom ve spoustě věcí je to tápání. [...] Prostě to musíme nějak zkoušet a objevovat, což je ještě akcentováno tím, že celořádově o to vlastně není moc velký zájem. Těch klášterů, kde se nějakým způsobem zpívá podle dominikánské tradice je hrstka, je to Krakov, něco málo v polský provincii, něco málo se najde třeba v některých klášterech ve Švýcarsku nebo v Římě.“¹³²

Liturgie hodin

Liturgie hodin nebo také denní modlitba církve či božské officium je spolu se mší svatou oficiální liturgickou modlitbou římskokatolické církve, „komplexní památkou Kristových spásných činů.“¹³³ Denní modlitba církve se člení na: „1) Uvedení do první modlitby dne (Invitatorium), 2) Modlitba se čtením (Officium lectionis), 3) Ranní chvály (Laudy), 4) Modlitba uprostřed dne (Tece, Sexta, Nona – malé hodinky) 5) Nešpory a 6) Modlitba před spaním (Kompletář).“¹³⁴ Texty k této modlitbě jsou zapsané v takzvaném breviáři, kterým se také zabýval Druhý vatikánský koncil a věnoval mu kapitolu, kde se píše mimo jiné o důležitosti modlit se jednotlivé hory (hodinky) ve správný čas.¹³⁵ Také vydali některé

¹³² Všechny přímé řeči v části „Dominikánský chorál“ pochází z rozhovoru s Filipem Boháčem ze 17. března 2016, stejně jako většina nepřímých řečí, které vycházejí z informátorova vyprávění.

¹³³ Adam 1998: 267.

¹³⁴ Adam 1998: 267.

¹³⁵ Adam 1998: 262.

rozhodující směrnice: „Chvály jako ranní modlitba a nešpory jako večerní modlitba jsou podle úctyhodné tradice celé církve dva stěžejní body denního officia; proto je důležité považovat je za jeho hlavní části a jako takové se je modlit.“¹³⁶ Důraz na tyto dvě části officia klade i otec Filip a zvláště na nešpory:

„Liturgie je pro nás poměrně zásadní součást našeho života, a tak se jí snažím nějakým způsobem pozvednout, a z toho jsme se nejvíc zaměřili na nešpory, protože nešpory mají tu výhodu, že večer se nejlíp zpívá a zvláště do toho kostela někdo přijde, takže na ně se zaměřujeme.“

Nešpory

Nešpory jsou předposlední částí officia, „děkují za končící se den, ale i za Kristovy spásné činy o Zeleném čtvrtku a za oběť na kříži o Velkém pátku. [...] Doporučují se společné nešpory s obcí věřících o nedělích a větších svátcích,“¹³⁷ což se v kostele sv. Jiljí děje každý den v týdnu od 17:40 přede mší a růžencem a o víkendu vždy po mši. Struktura nešpor je stejná, jakou mají laudy: Úvodní verš (antifona), hymnus, psalmodie se dvěma žalmy a jedním novozákonním kantikem, krátké čtení, zpěv po krátkém čtení (responsorium), dále novozákonní kantikum Magnifikat s antifonou, přímluvy, Otčenáš a závěrečná modlitba.¹³⁸

Veřejně se zde modlili nešpory již dříve, ale až s příchodem otce Filipa je začali celé zpívat. Ten již ve Francii začal připravovat knihu pro večerní chvály, které se v kostele říká také „bílá knížka“ a letos vznikla reedice, zatím v internetové podobě v pracovní verzi. Tedy se zde dělají nešpory asi dva roky, začínali s „různými sešitky“ a papíry a i ta kniha napomáhá k určité motivaci se nešporům více věnovat, je to věc v dominikánském řádu unikátní, protože vznikla zde, v pražské provincii.

„Mají v ruce bratři knížku, která je pěkně udělaná nebo se snahou, aby byla pěkně udělaná, prostě má smysl a dává to daleko větší ochotu se z ní modlit.“

Po Druhém vatikánském koncilu se hodně změnila a ustálila struktura liturgie hodin. Velikou práci udělali v provincii v Krakově, na kterou otec Filip částečně navazuje.

¹³⁶ Adam 1998: 262.

¹³⁷ Adam 1998: 269.

¹³⁸ Adam 1998: 269.

„Tam udělali hodně práce pro žaltář a neděle a já jsem třeba teď udělal práci pro takzvané silné liturgické doby - advent, Vánoce, půst a Velikonoce. Byla na tom třeba velká práce s dohledáváním antifon.“¹³⁹

Během přípravy těchto knih – Večerních chvál, tedy tlustší bílé knížky a Temných hodin, černé tenčí knížky pro Velikonoční triduum – dalo hodně práce přijít na to, jak v českém jazyce zpívat žalmy, protože český jazyk má jinak dané přízvuky a často delší slova, než jsou v latině, byl problém vymyslet, kam správně dávat přízvuky, což je v textech vyznačeno různými symboly, o kterých se více zmiňuji ve snapshotu Temných hodin. Problémy s dohledáváním či zápisem byly i u dalších částí oficia:

„V případě hymnů jsem vycházel do jisté míry ze starší liturgie, do jisté míry jsem si tam ale musel udělat nějaký vlastní systém, jaké nápěvy používat na jaké hymny. U žalmů je to jasně dáno antifonami. U responsorií jsou nějaké vzorečky, které jsem si odvodil, a ty se potom aplikují. [...] Zase to není na základě nějakého hlubšího studia, ale spíš, že se člověk dívá na originály a hledá v tom nějakou logiku.“¹⁴⁰

Během tvorby knihy vyvstávaly na povrch i další problémy, týkající se jazykové stránky. Stejně jako řeší pan Chaloupský zastarávání jazyka a významu slov, řeší otec Filip také citění češtiny a kladení důrazu na jiné slabiky, než bývalo dříve. Je potom otázkou, jestli:

„...se budeme spíš držet toho, jak češtinu chápal ten překladatel nebo se budeme víc přizpůsobovat tomu, jak ji cítíme dneska.“¹⁴¹

Nešpory zde chápeme v tom smyslu liturgie hodin a její provedení řeholní komunitou bratří kazatelů. Mnohem častěji ale narazíte, alespoň v české praxi, na jejich katedrální provedení velkou scholou, konané k nějaké významné příležitosti, bude kladen důraz na hudebně perfektní provedení – Otec Filip toto provedení nazývá *nádhernou liturgií*. Připodobňuje to působení Scholy dominicany zde v kostele na mších při slavnostech a svátcích a klade důraz na rozdíl mezi liturgickou hudbou, pořádanou jimi, řeholními bratry a mezi tou, kterou zde zajišťuje pan Chaloupský a Schola Dominicana, čímž podpírá mou teorii o rozdělení hudebních světů v tomto prostředí.

„Tímhle způsobem my taky fungujeme při mši svaté, tam je ředitel kůru pan

¹³⁹ Filip Boháč, 17. března 2016.

¹⁴⁰ Filip Boháč, 17. března 2016.

¹⁴¹ Filip Boháč, 17. března 2016.

*Chaloupský, který si tam přivede Scholu a muzikanty a je to nějakým způsobem na nich. Zatímco v případě toho slavení námi je to skutečně ta řeholní komunita - deset bratří co společně slavíme liturgii podle našich možností jako součást každodenního života.*¹⁴²

Neznamená to ovšem, že by otec Filip tuto hudbu neměl rád z *uměleckého hlediska*:

„...té katedrální hudby, jako velkých orchestrálních nešpor, existují různé současné kompozice, hrozně rád mám Mariánské nešpory od Petra Ebena, což je prostě krásná věc.“¹⁴³

Jak se píše v úvodu této části, je vítané, když spolu s bratry nešpory slaví i obec věřících. Nechodí jich mnoho a počty jsou proměnlivé. Někteří ale přicházejí, nebo o víkendu zůstávají déle, právě na nešpory. Tento ceremoniál by se odehrával v komunitě bratří tak i tak, ale není pro ně podmínkou. Zúčastněnost lidí a participace na nešporách může být také různého rázu:

„...může si vzít zpěvník a modlit se s námi, v lavici jsou, to povzbuzujeme a je to taková neaktivnější forma účasti. [...] ...nebo se může ztišit a naslouchat Ať už to na něj působí tak, že se k té modlitbě připojuje, byť s námi třeba nezpívá nebo ty texty nesleduje, nebo jenom tím, že to na něj nějakým způsobem působí.“¹⁴⁴

V průběhu nešpor si všimnete různé „choreografie,“ kterou kněží dodržují s pravidelností. Částečně se jedná o zvyk, zachovanou tradici, která dnes nemá opodstatnění, ale roli zde hraje i praktičnost:

„Třeba jste si mohla všimnout takového různého vycházení doprostřed chóru, speciálně na responsoria, tak tam samozřejmě ten původní důvod byl praktický hudební. Když to byly složitější responsoria, ať už byli bratři dva nebo malá schóla, tak se sešli uprostřed u pultu. Jednak proto, že neměli knížky, ale zpívalo se z velkých antifonárií a současně, aby se slyšeli. Ono i takhle už dneska víme, že když je nějaká delší antifona na více řádek, tak musíme ti dva kantoři jít do prostředka, protože jinak neudržíme stejný rytmus. [...] no a stalo se to takovým zvykem, takže my tak jako ze zvyku vycházíme na responsoria, i když je recitujeme.

A potom takový další prvek je ten průvod ze zpěvu Salve, a potom ještě jedné jiné antifony, který byl původně v dominikánské tradici právě součástí toho kompletáře. Na konci kompletáře byl ten průvod, kdy se šlo z chóru ven do části kostela vyhrazené

¹⁴² Filip Boháč, 17. března 2016.

¹⁴³ Filip Boháč, 17. březen 2016.

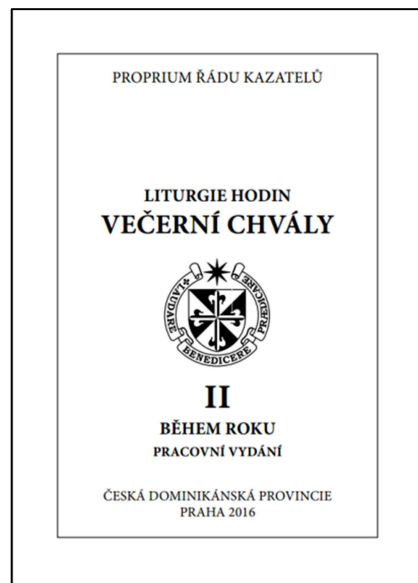
¹⁴⁴ Filip Boháč, 17. březen 2016.

*laikům, a potom zase zpátky. To byl takový velmi charakteristicky dominikánský prvek, který my tím, že máme po večerech různě program a nemodlíme se kompletář společně, tak jsme ho ve většině našich klášterů přesunuli po nešporách.*¹⁴⁵

Tento průvod, který popisují také v snapshotu Temných hodin nepatří původně k slavení nešpor, ale je to součást *dominikánské tradice* tedy další specifikum, které nese různé významy. Propojení chóru s laiky, ale tím *dostávají různá místa v kostele smysl*. Když se zpívá *Salve Regina* k Panně Marii, tak chodí k oltáři panny Marie, když se slavení vztahuje ke svaté Zdislavě, tak se chodí k oltáři do kaple sv. Zdislavy atd.

Knihá¹⁴⁶

Knihá večerních chvál má se vším všudy přes osm set stránek. Jak jsem již psala, v kostele se jí neřekne jinak než *bílá knížka*. Na prvních pěti stránkách najdete *všeobecné pokyny* o původu textů a nápěvů, dozvíte se o dominikánském způsobu notace a o uspořádání. Zkrátka se dočtete, proč a jak knihu používat. Na konci pak máte obsah, podle kterého se zorientujete, které stránky nalistovat. Důležité je vědět, jaká je zrovna liturgická doba, zda je lichý či sudý týden během roku, jestli se slaví ten den některý svatý, kolikátá neděle během roku je atd. Teoretický úvod je poměrně oborný po hudební i liturgické stránce a trvá mi hodně času, než se v knize, ale především v notacích a způsobu zpěvu zorientuji. Naštěstí „v záhlaví každého dne nebo svátku jsou vedle značky *knihy* uvedeny odkazy na všechny stránky potřebné pro dané officium.“¹⁴⁷ Systém zpěvu žalmů blíže přibližuji v snapshotu *Temné hodiny*. Hymny jsou uvedeny latinsky i česky a záleží na kantorovi, který jazyk zvolí. V kostele sv. Jiljí to bývá čeština. Antifony a responsoria, které jsou ponechány v latinském jazyce, jsou přeloženy buď hned pod textem šedým místem a na odkazované stránce, do českého jazyka. Součástí jsou i čtení a modlitby. Žalmy jsou vždy ve sloupcích vlevo latinsky a vpravo česky, značky v textu, které napomáhají správné interpretaci, jsou vysvětleny v úvodu.

¹⁴⁵ Filip Boháč, 17. března 2016.

¹⁴⁶ <http://op.cz/download/liturgie/vesperale2.pdf>, datum přístupu 10. června 2016.

¹⁴⁷ <http://op.cz/download/liturgie/vesperale2.pdf>: 9.

TEMNÉ HODINKY

v klášterním kostele sv. Jiljí

Zveme ke společné modlitbě temných hodinek s dominikánskými chorálními nápěvy.

Temné hodinky jsou velice starobylé, jejich zavedení bylo připisováno svatému Řehoři Velikému. Vyznačují se jistou strohostí: vynechává se invitatorium a hymny, neříká se Sláva Otci ani konkluze modliteb. Charakteristickým a působivým prvkem je postupné zhasínání svíci, zpěv Nářků proroka Jeremiáše a závěrečné litaniové prosby ranních chval. Texty a jejich uspořádání jsou převzaty z dominikánské liturgie s mírným zkrácením psalmodie.

Zelený čtvrtek

Velký pátek

Bílá sobota

vždy v 7.00 ráno

Temné hodinky¹⁴⁸

Temné hodinky jsou ranní modlitby, které se konají během Velikonočního tridua. V kostele sv. Jiljí vždy od sedmi hodin ráno od Zeleného čtvrtka až po Bílou sobotu. Na každý tento den je v *černé knížce*, vydané pražskou dominikánskou provincií, připraven celý průběh zpěvů i s popisem, co mají zrovna bratři dělat. Kniha začíná všeobecnými pokyny: „Během velikonočního tridua se bratři mohou modlit běžné officium podle římského breviáře, nebo na celé triduum [...] přejít na upravený dominikánský ritus.“¹⁴⁹

Následuje výčet rubrik, které se uplatňují po celé triduum. Obsahují pokyny k průběhu slavení, například kdo si kdy stoupá a kam se otáčí, kdy si bratři mají nasadit a sundat kapuci, nebo co se říká a neříká na rozdíl od ranních chval mimo Svatý týden. Ke knize patří také lekcionář, kde jsou připravené „čtyři řady čtení pro 4. – 9. čtení temných hodinek. Protože se některé texty vyskytují ve více řadách, je třeba zvolit jednu řadu pro celé triduum.“¹⁵⁰

Otec Filip při rozhovoru před Velikonoci zmiňuje Temné hodinky coby zvláštnost, která není jinde tolik obvyklá.

„Taková velká specifická věc jsou temné hodinky v sedm ráno na Svatý týden. Speciálně tedy na Velký pátek. Tam jsem si vypomohl nějakými choralisty na responsoria. Tam je příklad toho officia, tak jak bylo po staru, žalmů je daleko víc, jsou tam jako krásný věci, specifický, ať už Jeremiášovi nářky nebo různý jiný věci.“¹⁵¹

¹⁴⁸ http://op.cz/download/liturgie/in_passione_tenebrae.pdf, datum přístupu 5. dubna 2016.

¹⁴⁹ Temné hodinky, Velký pátek: http://op.cz/download/liturgie/in_passione_tenebrae.pdf, s. 2. Datum přístupu 5. dubna 2016.

¹⁵⁰ Lekcionář: <http://op.cz/download/liturgie/lectionarium.pdf>. Datum přístupu 5. dubna 2015.

¹⁵¹ Filip Boháč, 17. března 2016.

Průběh a náladu této ranní modlitby se pokusím předat prostřednictvím následujících terénních zápisků. Průběh rituálu můžete sledovat spolu se zápisky na následujících stránkách, téměř veškerá liturgie je ke stažení na webových stránkách dominikánů.

Velký pátek – 25. března 2016 - 7:00

Přicházím do kostela v 6:50 v pátek ráno, jsou zde jen další dva lidé a sem tam nějaký kněz, chystající chór. V kostele je silně cítit kadidlo z předchozího večera, je zde šero, zima a naprosté ticho, rušené jen občasnými kroky. Beru si černou knížku z malého stolečku uprostřed. Je užší než bílá, na večerní chvály, která je stále v lavicích. Sedám si blíže, než obvykle, asi 1/3 lavic ve směru od oltáře.

Po pár minutách začnou kněží zapalovat trojúhelníkový svícen se třinácti svíčkami, zkouší mikrofony, také pár minut před začátkem přichází tři pomocní choralisti v civilu. Otec Filip je posílá do sakristie se převléct do bílého a následně jim ukazuje, kam si mají sednout. Také ještě zkouší jeho malé zelené pianko na zadávání tónů. V sedm hodin nás sedí v lavicích asi dvanáct, víceméně napříč věkovým spektrem. Nevidím žádné děti, sedím dost vepředu, abych se mohla po všech ohlížet a prohlížet si je. Připravuji si nahrávací zařízení a listuji knihou.

Do chóru bratři nepřicházejí společně, jako na mši, někdo tam seděl již dříve a někdo doráží ještě lehce po sedmé hodině. Vždy se ukloní a zaujmou své místo v levém či pravém sboru. Dva účastníci „na straně“ bratrů sedí vpravo (z pohledu od vstupu do kostela) před chórem – je to muž v tmavé sportovní bundě, kterého vídám v kostele často, myslím si, že je to ministrant, a také jeden z příchozích choralistů v bílé tunice. Zbylí dva choralisté ve stejném oděvu sedí mezi mnichy na místech nejvzdálenějších od nás. Sedí před námi tedy dohromady 14 mužů ve dvou řadách proti sobě. Kněží mají černé pláště s kapucemi na hlavě. Kantor, tedy otec Filip, začne zpívat z levé strany (z mého pohledu) antifonu „In i nocturno.“ Postupně se k němu slabě přidá pár jedinců ani nevím odkud. Je sedm hodin ráno a je slyšet, že si hlas musí teprve zvyknout na jeho používání. Kantor, vůdčí hlas levého sboru, který má také nejbliž před sebou mikrofon, začne zpívat začátek žalmu, jehož text není odsazený od kraje: „Proč se bouří kmeny pohanů,.“ Na ukázce z knihy můžete vidět, že žalm má dvě varianty textu, latinskou a českou. Slyším českou verzi. Odraženou část textu pak zpívá pravý sbor, který si během toho sedl. Levý stále stojí. Takto se střídají ve zpěvu, na začátku se vždy ozve vůdčí hlas daného sboru a pak se postupně přidávají kněží i lidé v lavicích. Za mnou sedí dvě ženy, vypadají jako matka s dcerou, které zpívají poměrně jistě. Na nahrávce je hodně slyším. Později vidím, že se s nimi vřele zdraví otec Filip. Na konci žalmu se vždy zopakuje opět první*

IN I NOCTURNO

A.1 *sti-térunt reges terræ, et prínci-pes convenérunt in unum*

advérsus Dóminum et advérsus Christum e-ius.

VIII G

¶.1 K boji povstávají králové, ¶ smlouvají se vládci proti Pánu, |
proti jeho Pomazanému. (Ps 2,2)

Psalmus 2

<i>Quare fremuérunt gentes: * et pópuli meditáti sunt inánia?</i>	<i>Proč se bouří kmeny pohanů,* národy proč snuji marné plány?</i>
<i>Astitérunt reges terræ, et prínci-pes convenérunt in unum * advérsus Dóminum, et advérsus Christum eius.</i>	<i>K boji povstávají králové, † smlouvají se vládci proti Pánu,* proti jeho pomazanému.</i>
<i>Dirumpámus víncula eórum: * et proiciámus a nobis iugum ipsórum.</i>	<i>„Zpřetrhejme jejich okovy,* shodme ze sebe ta jejich pouta!“ Směje se jim na nebesích Pán,*</i>

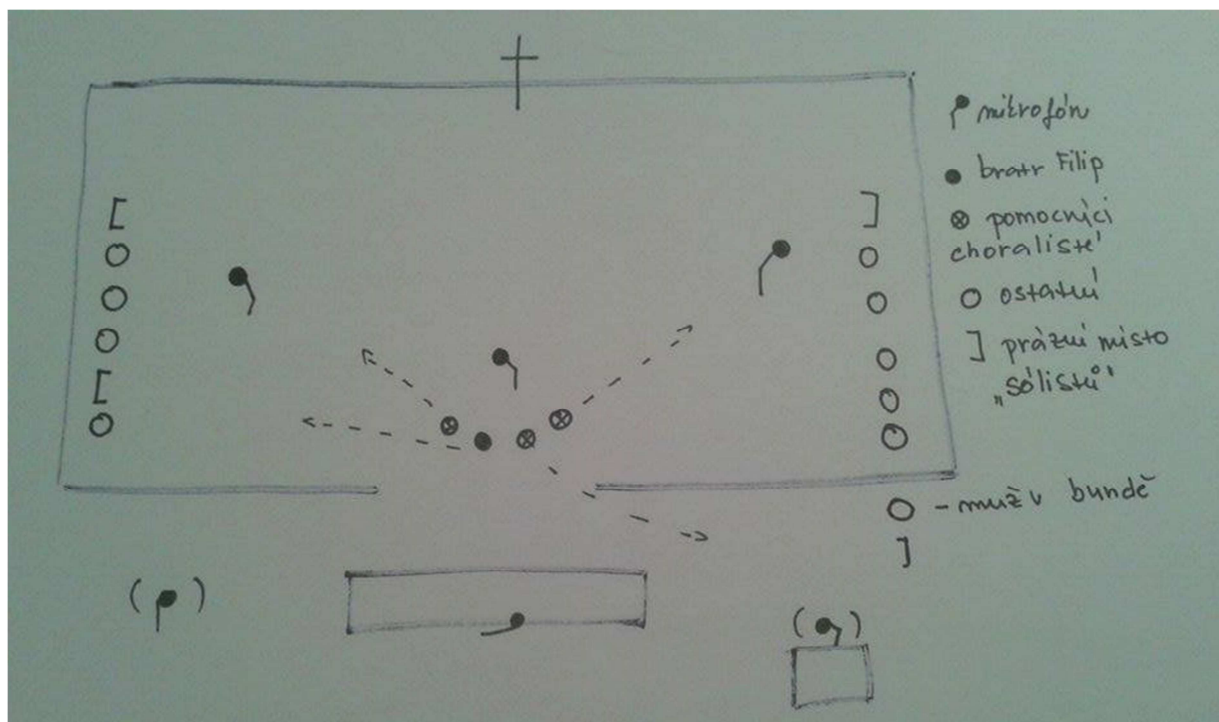
antifona, na níž se přidávají, i když méně směle než při žalmu, i ostatní. Před druhou antifonou se ozvou první tři tóny na piánko. Druhou antifonu opět začne zpívat kantor a postupně se lehce přidávají ostatní. Na začátku dalšího žalmu „21“ se vymění pozice, my, kteří jsme seděli v lavicích napravo spolu s kněžími napravo, si stoupneme a druhá strana si naopak sedne. Zpíváme nyní neodsazený text žalmu, trvá to dle nahrávky 6 minut, než přezpíváme 3 stránky. Začátek žalmu je vždy na kantorovi, jaké udá tempo, a postupně se všichni přidají. Postupem času je projev jistější a jistější. Jakoby lidé věděli přesně, kdy začít. Na začátku každého žalmu strana, která začíná, zhasne jednu svíčku – vždy vystoupí jeden z bratrů a uhasí ji zamáčknutím zhasínačem.

Následuje ještě jedna série antifona – žalm s vůdčím prvním sborem – antifona. Antifony jsou zpívané v latině, ale je pod nimi vždy překlad do českého jazyka. Po zopakování třetí antifony se ozve předzpívaný verš v latině s významem „Rozdělují si mé šaty“ a přidají se všichni na „Metají kostky o můj oděv.“

Následuje zpěv „Lectio I“ kantora Filipa sólo, je mu dobře rozumět a zní jistě, pevným hlasem. Pod zpěvem je opět překlad do češtiny. Po zpěvu nastane pár vteřin ticha a následuje „Responsorium I“, není však zpívané latinsky, jak je předepsáno v notách, ale čte se český překlad. Začne opět kantor: „Všichni moji přátelé mě opustili,“ načež se přidávají postupně všichni v kostele: „zvítězili ti, kdo kladli mi léčky. Zradil mě ten, jehož jsem miloval. Ti kdo mě hroznými pohledy bili krutou ranou, *octem mě napájeli...“ Toto se zopakuje jen s výměnou vůdčích sborů a římskými II a III u Lectio a Responsorií.

Máme za sebou asi 25 minut a jsme zhruba v jedné třetině obřadu (podle zpěvníku). Po posledním Responsoriu opět všichni povstanou a zazpívá se v pořadí čtvrtá antifona latinsky s významem „ Použili síly ti, kdo mě chtějí zabít.“ Následují opět tři antifony a tři žalmy se stejným průběhem, jako na začátku.

Změna nastane u „Lectia IV-VI,“ kde se dočtu poznámku: „Čtení jsou uvedena v samotném lekcionáři. Po každém čtení následuje responsorium“ Po odzpívání „Versiculus“ si sedneme a bratr Savio, farář tohoto kostela, začne číst z lekcionáře řadu D pro Velký pátek, čtvrté čtení „Z Pseudo-Efréma Syrského.“ Po čtení následuje čtvrté Responsorium, které zpívá kantor Filip a jeho tři choralisté. Stojí uprostřed čelem ke svatostánku v půloblouce okolo mikrofonu. Kantor začne a ostatní se přidají. Responsorium je mnohem zdobnější a má mnohem větší rozsah, než antifony a žalmy, které jsme slyšeli doted, což je znát i ze zápisu.

Rozestavení v chóru. Uprostřed okolo mikrofonu zpěváci na responsoria.

Šesté Responsorium je opravdu dlouhé, i když se zápisem nezdá, je ale pomalé a hodně zdobné, což jej prodlouží na několik minut. Možná je to důvod, proč je kvartet nedozpíval až úplně do konce.

Zaslechneme pár tónů na pianko a začíná sedmá antifona, po které následuje žalm 58 a takto to pokračuje zase dále až do deváté antifony. Strana, na které je Bratr Filip, zpívá rychleji, protože rychleji předzpívává a je dominantní, všímám si ale, že ne všichni jej stíhají. Přemýšlím, jak všichni ví, kdy je pauza, kdy klesnout hlasem, dát důraz a snažím se vyzozorovat spojitosti se značkami. Všimla jsem si následujících:

- Kurzíva - pravidelnost
- Tučné písmo – důraz
- Vykřičník – stoupnutí hlasem
- Otazník - otázka
- Hvězdička – pauza/ odsazení
- Kříž – poklesnutí hlasem
- Podtržení – dva tóny na jednu slabiku – nižší a vyšší za sebou

Opakuje se opět proces tří čtení a zpěvů. Před responsorii si samozřejmě opět kantor předehraje pár tónů začátku, před začátkem nenápadně pokyne, možná se spíš zhoupne, ale většinou začne sám a zbylí muži se přidají. Také jim na začátku chvílemi ukazoval, kam si stoupnout, kdy přijít. Nyní je to ale již jasné.

Všichni si stoupneme a druhá strana začíná zpívat žalm, což si říkám, že je dobře, protože má dvě stránky a mně je již celkem zima a jsem unavená. Je těžké udržovat pozornost, je ráno, je zde šero, zakouřený vzduch a rituál probíhá již hodinu a čtvrt.

Po několika dalších zpěvech se blížíme ke konci, zbývá „Preces“ s popiskem „Během přímlov všichni bratři stojí čelem ke svatostánku či kříži. Kantor a succentor se postaví před oltářní stupně, další dva bratři doprostřed chóru, ostatní zůstanou na svých místech.“ A zpívají „Kýrie, eléison.“ Po dozpívání všichni vstanou, nastane chvilka ticha a „Oratio“ z poslední stránky. Zaspívá jen jeden hlas: „Shlédni,

prosíme, Bože, na...“ následuje ticho, po asi půl minutě se někteří lidé i mniši zvedají či setrvávají v modlitbě, každý podle svého. Ženy za mnou se zvedají a jdou směrem k oltáři, přivítat se s kantorem Filipem. Někdo odchází do Kaple svaté Zdislavy, někdo z kostela ven, někteří z bratrů do sakristie. Opět se nekoná žádný společný organizovaný odchod jako při mši. Po hodině a půl si balím své věci a vyrážím domů, abych se mohla na třetí hodinu opět vrátit a pak ještě jednou na šestou večer na mši svatou.

Na rozdíl od ranních chvál nebo nešpor během roku se Temných hodinek v tento den účastnilo více věřících a aktivně se zapojovali do slavení nejen svou přítomností a poslechem, ale také aktivně, zpěvem, recitací a stoupáním si. Účastnil se také dle mého téměř plný počet kněží, kteří v klášteře jsou. Přítomnost pomocných choralistů i výpověď otce Filipa svědčí o významnosti této události a důrazu na její provedení jak liturgicky správně, se všemi zvyklostmi, tak také po hudební stránce.

Oratio

Poté ihned navazuje modlitba, bez výzvy Modleme se, bez konkluze a bez odpovědi Amen. Zpívá se obvyklým nápěvem orace.
Bratři přitom zůstávají klečet.

Réspice, quæsumus, Dómine, super hanc familiam tuam † pro qua Dóminus noster Iesus Christus non dubitávit mánibus tradi nocéntium ° et crucis subíre torméntum. †

Shlédni, prosíme, Bože, na tuto svou rodinu, † pro níž se náš Pán Ježíš Kristus neváhal vydat do rukou hříšníků ° a dát se ukřižovat. †

Bratři chvíli setrvávají v modlitbě a poté na znamení představeného povstanou. Je-li to zvykem, znovu se zapálí se prostřední ze 13 svící.

Po skončení officia mohou bratři pokračovat v osobní modlitbě, nebo se v tichosti rozejdou.

Komerční koncerty agentury Anima

Na stránkách hudební agentury Anima, když překliknete z automatického anglického na český jazyk, se píše: „Anima – ryze česká koncertní agentura, úspěšně působící na hudebním trhu v České republice od roku 1994 v nejkrásnějších sálech Prahy.“¹⁵² Na tyto internetové stránky je možné se dostat například přes odkaz na stránkách Kláštera dominikánů Praha, kde ji zmiňují v sekci „hudba v kostele“ a dále „komerční koncerty.“ Agentura kromě češství klade na první pohled důraz na kvalitu a věhlas svých hudebníků, repertoáru a varhan v kostele sv. Jiljí. Zdejší koncerty označuje jako *benefiční* a píše, že působí v *koncertních sálech*, v současné době však hrají jen v kostele sv. Jiljí, tedy se zde projevuje odlišné pojetí prostoru kostela, než u předchozích světů. Koncerty probíhají na kůru, pokud jde o varhanní koncert v podání Zuzany Němečkové, Aleše Bárty či Josefa Popelky s případnými sólistkami či Jakubem Jánským, houslistou. Ten také založil Český smyčcový orchestr v roce 1996 a od té doby hrají pravidelně pro agenturu Anima a i zde, v kostele sv. Jiljí. Smyčcový orchestr již nehraje na kůru, ale vepředu před chórem, jak je zvykem při koncertech *klasické hudby*.

Repertoár koncertů se za tu dobu, co se o téma a kostel sv. Jiljí zajímám, příliš nemění, alespoň co do užívaných autorů a skladeb, které hlavně hlásají propagační letáky. Každý láká do sálu, který se objevil ve filmu *Amadeus* režiséra Miloše Formana, dalšími strhujícími hesly jsou *The Four Seasons*¹⁵³ od Vivaldiho, *Bolero* nejznámější orchestrální skladba francouzského skladatele Maurice Ravela, Bachova *Toccatu a Fuga in D Minor* a další jména jako Dvořák, Schubert, Smetana, Beethoven a samozřejmě Mozart, jehož jméno je v popředí při koncertech *Famous Ave Maria*.¹⁵⁴ Koncerty zde probíhají denně od 20:00 nebo v zimním období střídavě 20:00 nebo 16:30. Snad jen na Velký pátek a Bílou sobotu koncerty neproběhly, protože v této době nesmí zaznívat žádné hudební nástroje a drží se ticho. Repertoár se mění trochu na Vánoce, kdy zaznívají i koledy a jiné vánoční melodie, koncerty se také jinak, tematicky, jmenují.

Přesto, že na tento svět najdeme odkaz na stránkách dominikánské farnosti a působí v kostele každý den, navíc reklamy zde mají nonstop včetně prodejního stánku, oba moji hlavní informátoři mě ujišťovali, že koncerty agentury nejsou součástí kostela a dění v něm. To je pravda co do liturgického dění, ale již ne po stránce hudební obecně. Také každý

¹⁵² <http://www.animaconcert.cz/index-cz.html>, datum přístupu 20. června 2016.

¹⁵³ Čtvero ročních období (český název).

¹⁵⁴ Znamé úpravy *Ave Maria*.

člověk, který jen prochází okolo, si nemůže neustálé přítomnosti agentury nevšimnout. S některými událostmi druhých dvou světů se jen těsně míjí v nabitém programu kostela. Argumenty pro nezahrnutí této třetí sféry mezi sebe jsou především komerční záměr těchto koncertů:

„Samozřejmě ty koncerty, co tady jsou, to je takový ten turistický průmysl. Nemyslím si, že by to bylo nějaký podřadný, ale je to takový ten líbivý repertoár pro turisty a fabrika, která jede. To bych nepovažoval za součást nějakého hudebního života u nás, to je spíš součást toho, jak uživit kostel.“¹⁵⁵

Oba informátoři svým způsobem odsuzují záměr koncertů, neodpírají jim ale hudební kvalitu, která je dle nich vysoká, *na velmi dobré profesionální úrovni. „obzvláště varhanní literatura je hrána hodně kvalitně.“¹⁵⁶*

„Že jsou ti hudebníci dobrý, to jo, ale není to koncert, na který by dlouho cvičili, a pak by to byla ta kulturní událost.“¹⁵⁷

Nejedná se o kulturní událost, která by nějak *duchovně vychovávala*, také repertoár je příliš *prvoplánový*, stejný jako na všech podobných koncertech v centru Prahy, aby se líbil turistům, byly tam známé melodie a zvučná jména.

Přesto, že se ony zbylé dva světy od komerčních koncertů snaží distancovat, ocitla jsem se v pátek 10. června na Noci kostelů na zajímavém koncertě, kde se prolnuly víceméně všechny tři světy, o kterých zde píšu. Rozhodla jsem se přidat ještě poslední krátký snapshot, který popisuje trochu neobvyklou situaci, která vznikla nejspíš díky organizaci zvnějšku.

¹⁵⁵ Filip Boháč, 17. března 2016.

¹⁵⁶ Petr Chaloupský, 13. března 2016.

¹⁵⁷ Filip Boháč, 17. března 2016.

Noc kostelů – pátek 10. června - 20:00

Přesto, že už jsem neplánovala získávat další data pro mou bakalářskou práci, rozhodla jsem se jít na koncert, který v kostele probíhá v rámci celorepublikové akce Noc kostelů.¹⁵⁸

Přišlo mi zajímavé, že bude pan Chaloupský vystupovat spolu s umělci, kteří zde pravidelně vystupují pod agenturou Anima, a také jsem chtěla nahlédnout do otevřených prostor, v kterých jsem ještě nebyla, například do knihovny. Nečekala jsem ovšem, že pořadatelem koncertu bude právě Agentura.

Do kostela přicházím pár minut po osmé hodině, ale na rozdíl třeba od mší se našťastí nezačíná včas. Rozhlédnu se po téměř plných lavicích, vlevo asi v polovině vidím celkem volno, když přijdu blíž, poznávám jednu ze sboristek ze Scholy Dominicany, hlídá místo manželovi, ale neví, jestli přijde a nechá mne si přisednout. Po chvilce před nás nastoupí umělci, kteří dnes vystoupí a paní v kostýmku okolo padesátky, která drží mikrofon. Je to Marie Petrová, představuje se jako jednatelka agentury Anima, moc si váží úžasné spolupráce s Dominikány a je vděčná, že zde mohou pořádat tak nádherné koncerty. Mluví o jedinečné velikosti a stáří varhan (od pana Chaloupského vím, že stará je hlavně vyřezávaná skříň, ale vnitřek je vyměňovaný „za komunistů“), o kostele, ve kterém se točil Amadeus a pak přechází k díky Noci kostelům a dnešním hostům. Jako první představí z mého pohledu vlevo stojícího pana Chaloupského. Mluví o jeho působení zde, o Schole kterou založil a o jeho skladatelských počinech. Protože začíná, odchází po potlesku na kůr, připravit se na začátek. Dále zde stojí Jana Koucká, sopranistka, Jakub Jánský, houslista, který pro Anima zajišťuje koncerty, a říká o něm, že je geniálním hudebníkem již od dětství a hraje v mnoha nejznámějších orchestrech v Čechách včetně Sukova komorního orchestru. Poslední zde stojí nejstarší muž, Aleš Bárta, který je významným českým varhaníkem s mnoha oceněními, hraje v pražské filharmonii a stejně jako

Kostel sv. Jiljí
Husova 8
Praha 1

10.06.16 NOC KOSTELŮ
Jeho brány
zůstávají ve dne otevřené.
NOC
tam už nebude.

St. Giles Church - Husova str. Prague 1 (near Karlova str.)

10.6. Pátek
20:00

Petr Chaloupský - varhany
Jana Koucká – soprán
Jakub Jánský – housle
Aleš Bárta - varhany

Kostel sv. Jiljí
Varhany z roku 1737

PROGRAM

P. Chaloupský (1964)	Fantazie Bítónale č. 19 dórská (pro varhany)
P. Chaloupský (1964)	Regina ceali (soprán a varhany)
J.S.Bach (1685-1750)	Preludium G-dur (BWV 541) pro varhany
G.F.Händel (1685-1759)	Sonáta D-dur pro housle a varhany (Finále)
J.S.Bach (1685-1750)	Tocatta a fuga d-moll (BWV 565) pro varhany
C.Saint-Saëns (1835-1921)	Ave Maria (soprán a varhany)
G.Massenet (1842-1912)	Meditace (housle a varhany)
L.Boëllmann (1862-1897)	Tocatta pro varhany (Suite Gothique)
G.Faure (1845-1924)	Pie Jesu (soprán a varhany)
A.Dvořák (1841-1904)	Romance f-moll (housle a varhany)
Ch.M.Widor (1844-1937)	Tocatta pro varhany F-dur (Symfonie č.5)

VSTUP VOLNÝ

¹⁵⁸ Noc kostelů je každoročně pořádaná akce, která má přiblížit široké veřejnosti křesťanské prostředí, prostřednictvím hudby, umění a prohlídkami.

ostatní (až na pana Chaloupského) také pro Anima. Dostává dokonce slovo, děkuje a vyjadřuje svůj vděk společnosti Anima a spolupráci s orchestrem Jakuba Jánského, a také řádu Dominikánů.

Po tomto několikaminutovém představení se i ostatní odebírají na kůr a koncert začíná dvěma autorskými skladbami pana Chaloupského. Za ty měsíce, co do kostela pravidelně chodím, mám pocit, že již poznávám jeho rukopis v tvorbě. Harmonie, které používá, jsou mi známé z jeho větších děl, která zazněla třeba během velikonoce, ale také z varhanních improvizací, které vám jsou časem povědomé. Na druhou skladbu, Regina ceali, se přidává i sopránová sólistka z kraje kůru. Během koncertu mi pošeptá sboristka, vedle které sedím, že pan Chaloupský dostal další ocenění za skladbu a jeho činnost od Společnosti pro duchovní hudbu. Po druhé skladbě se ozve i krátký potlesk, věřící nejsou zvyklí v kostelech tleskat a i na několika koncertech jsem zažila, že se v římskokatolickém kostele netleskalo, až na konci koncertu, proto je, dle mého, reakce rozpačitá.

Seznam skladeb i v pořadí vidíte na letáčku na předchozí stránce. Nevidíme, kdy se varhaníci vystřídali, ale shodli jsme se na tom, že pan Chaloupský hrál nejspíš jen své skladby a pokračuje pan Aleš Bárta. Někdy sám, někdy se sólistkou či houslistou z kůru. Repertoár je pestřejší, než na běžných Anima koncertech, je zde více i méně známých skladatelů. Hodně veliký potlesk si vysloužila jemná skladba Meditace, ale samozřejmě také Bachova Toccata a fuga in D-moll.

Během koncertu v kostele stále proudili další a další hosté, někteří z prohlídek, někteří přicházeli, na chvíli se zastavili, obešli si kostel a zase pokračovali dále. Také se vystřídala zhruba 1/3 sedících posluchačů. Více ale zůstalo poslouchat až do konce. Málokdy jsem si všimla, že by se lidé, kteří přišli, pokřižovali či uklonili, než si sedli do lavice, jak to bývá zvykem od věřících. V kostele jsem si nevšimla během koncertu ani jednoho řádového bratra, byli však zmiňováni. V rámci programu Noci kostelů byly zahrnuty i nešpory a mše před koncertem, po koncertě jeden z otců představoval kostel. Po klášteře byla otevřena prohlídková trasa a lidé nakukovali do kostela i během koncertů z balkónu nad oltářem nebo z postranních oken v prvním patře kláštera.

Na konci koncertu se ozval veliký aplaus a přišla se opět rozloučit paní Petrová.

Závěr

Cílem mé práce bylo popsat, jaké jednotlivé hudební světy se v kostele sv. Jiljí na Starém městě vyskytují, co je jejich hudební náplní, jaké zastávají v kostele pozice a jak vedle sebe navzájem koexistují.

Objevila jsem zde tři hudební světy. Jeden, v textu zastupovaný otcem Filipem, svět kněží, který zde provozuje vlastní dominikánskou liturgickou hudbu, dominikánské chorály, především akcentované na událostech každovečerních chvál, zvaných nešpory. Druhým světem je svět, který „sídlí“ na druhé straně kostela na kůru, ale s prvním blízce souvisí a spolupracuje nejenom při společných slaveních mší. Je to svět ředitele kůru pana Chaloupského. Až na občasné koncerty duchovní hudby zde provozuje stejně jako první hudbu k liturgii. Tím se liší svět třetí, svět komerčních koncertů, zaměřených na umělecký zážitek zahraničních turistů.

Tyto tři světy působí na jednom místě a často se v kostele časově jen těsně střídají nebo na sebe navazují, v případě prvních dvou i prolínají. Každý má své místo, na kterém působí – kněží v chóru u oltáře, varhaník se scholou na kůru a agentura dle potřeb na kůru u varhan či před oltářem. Zde u prvních dvou světů dochází k propojení opravdu minimálně.

Součástí liturgické hudby je i aspekt zapojování věřících (lidu) do slavení. Oba dva světy liturgické hudby toto podporují, přímo k participaci vybízejí. Zajímavý mi připadá přístup otce Filipa, který zdůrazňuje i možnost „neaktivní“ participace pouhým zklidněním se a rozjímáním - *„stačí, že to na vás nějak působí.“*

V čem se například světy liturgické hudby liší je, že otec Filip spolu s bratry se rozhodl obnovovat, vlastně dohledávat původní dominikánský ritus a modlit se podle něj, zatímco u pana Chaloupského v jeho tvorbě i preferencích je přítomen prvek inovativnosti, střet touhy navracet se ke kořenům jednoho světa a jít vpřed současné době druhého. Tato dichotomie se pravidelně objevuje už i ve středověku, kdy „hudebníci museli dokázat sloučit jejich chuť po rozmanitosti a inovativnosti s jejich sociálními a náboženskými povinnostmi.“¹⁵⁹

¹⁵⁹ Goehr 1992: 135.

Seznam literatury a elektronických zdrojů:

Adam, Adolf. 1998. *Liturgický rok: historický vývoj a současná praxe*. Praha: Vyšehrad. Teologie.

Dominikáni / Dominikánský řád československé provincie. 1996. Dominikáni. Praha: Krystal

Garcia, L.-M. 2013. Doing nightlife and EDMC fieldwork: Guest editor's introduction. *Dancecult: Journal of Electronic Dance Music Culture*, 5, 3-17

Gobo, Giampietro. 2008. *Doing Ethnography*. London: Sage.

Goehr, Lydia. 1992. *The Imaginary Museum of Musical Works*. Oxford: Clarendon Press.

Hendl, J. 2005. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál.

Jurková, Zuzana. 2013. *Pražské hudební světy*. Vyd. 1. Praha: Karolinum.

Kaufman Shelemay, Kay. 2006. *Soundscapes: Objevování hudby v měnícím se světě (druhé vydání)*. Z angl. orig. *Spundscapes: Exploring Music in a Changing World*. (New York – London: W. W. Norton.) Přel. Jaromír Mára, Hana Černáková, Josef Novák, Filip Schneider, Marek Dočekal, Oliver Beňo. Nepublikovaný bakalářský překlad, FHS UK.

Merriam, Alan P. *Antropologie hudby*. Z angl. orig. *The Antropology of Music* (Evantson: Northwestern University Press, 1964) Přel. Mikoláš Boháček. Nepublikovaný bakalářský překlad, FHS UK

Retrosillo, Piero. 1998. *Křesťanství od A do Z. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství*.

Vondruška, Vlastimil. 1991. *Církevní rok a lidové obyčeje, aneb, Kalendárium světců a světic, mučedníků a mučednic, pojednávající o víře českého lidu k nim, jakož i o liturgii katolické*. České Budějovice: Dona.

Vysloužil, Jiří. 1995 *Hudební slovník pro každého*. Vizovice: Lípa. Edice populárně-naučné literatury.

Bakalářská práce:

Najbrtová, Monika. (2012). *Problematika současné liturgické hudby ve vybraných křesťanských církvích*. Vedoucí práce Leona Saláková.

Elektronické zdroje:

Kongregace pro bohoslužbu a svátosti: *Koncerty v kostelích*:

www.biskupstvi.cz/storage/dokumenty/koncerty_v_kostelich.pdf

Článek v katolickém deníku:

www.katyd.cz/clanky/muze-kostel-slouzit-jako-koncertni-sin.html

Temné hodinky – velký pátek:

http://op.cz/download/liturgie/in_passione_tenebrae.pdf

Lekcionář:

<http://op.cz/download/liturgie/lectionarium.pdf>

Slovník cizích slov:

<http://www.slovník-cizich-slov.cz>

Farnost:

<http://praha.op.cz/?a=3>

Dominikánské nápěvy:

www.op.cz/?a=24

Kniha stanov:

<http://op.cz/download/LCO-2011.pdf>

Web o 800 leté historii řádu kazatelů:

<http://800lethistorie.op.cz>

Roráty:

<http://svata-hora.cz/cz/article/250/roraty>

Chaloupský net:

www.chaloupsky.op.cz

Chaloupský archiv not:

www.chaloupsky.op.cz/PCH-NO.htm

Liturgie a liturgická hudba aneb muzikant na nedělním shromáždění církve Závěrečná práce, Milan

Kola:

www.umctachov.cz/wp-content/uploads/ZAVERECNA_PRACE_KAM_MILAN_KOLA.pdf

Liturgická roucha:

www.getsemany.cz/node/881

Přílohy:

Příloha č. 1. – slovníček pojmů:

a capella	Označení každé vokální vícehlasé skladby bez doprovodu.
adorace	Projev úcty ke Kristu (poklonou), přítomnému v proměněné hostii. V katolické církvi, většinou klanění.
antifona	Druh jednohlasého liturgického zprvu římsko-katolické církve známý od 4. století. Její forma spočívá v odpovědi věřící obce na předzpěv sboru. Texty antifon jsou převzaty z bible nebo byly nově vytvořeny. Antifony se zpívají jak při mši tak při oficiu.
communio	Označení pro účast věřících na eucharistii přijetím chleba a vína.
férie	Každý den v týdnu kromě soboty a neděle.
figurovaná hudba	V praxi chrámových hudebníků novější doby znamená chrámovou hudbu s nástrojovým doprovodem, např. figurální mši.
graduále	Patřilo k proměnlivým částem mše, zpívalo se na melodie gregoriánského chorálu mezi epištolou a evangeliem. Též název liturgické knihy obsahující mešní zpěvy.
gregoriánský chorál	Jednohlasý liturgický zpěv římsko-katolické církve. Jeho jazykem je latina, hlavním určením mše a hodinky, jeho hlavními formami orace, lekce, antifona, responsorium, hymnus a sekvence.
hymnus	Chvalozpěv k počtě Nejsvětější Trojice, P. Marie a svatých Vznikl ve 4. století a rozšířil se z Itálie do Španělska, Anglie a na dnešní území Francie. Hymnus je hudebně založen na sylabické melodice bez ozdobných tónů, jeho forma je strofická. Hymnus je jednou z nejdůležitějších forem chrámové hudby.
chorál	Všeobecně používaný zkrácený název pro liturgický zpěv západních křesťanských církví, zejména pro gregoriánský a ambroziánský chorál.
chorál figurovaný	Vícehlasé zpracování chorálu.
kancionál	Soubor duchovních písní určených pro křesťanskou bohoslužbu a soukromou modlitbu. V kontextu práce - zpěvník duchovních písní, který mají věřící v lavicích.
kantikum	Chvalozpěv, hymnus.
kantor	Kantor je odvozené slovo z latinského cantor, cantere tedy „zpívat. Ten, kdo zpívá jako sólista nebo v chóru.
klerik	Ten, kdo obdržel jeden ze tří stupňů kněžského svěcení, jímž se stane služebníkem Boha a církve.
kompletář	Modlitba před spaním, poslední modlitba dne.
konvent	Pojem označuje řeholní dům nebo řeholní společenství nějakého řeholního řádu.
křížová cesta	Křížová cesta je meditativní modlitba. Jejím účelem je přivést člověka k poznání, co všechno musel Ježíš vytrpět pro naši spásu.
lid	Shromáždění osob přítomných liturgii.
litanie	Modlitba římskokatolické liturgie, složená z krátkých prosebných textů, jež jsou buďto přednášeny nebo prozpěvovány předzpěvákem a sborem na způsob psalmodie.
liturgie	Souhrn bohoslužebných úkonů, obřadů, bohoslužebný řád církví západního a východního směru. Z východních církví je to řecko-byzantská, pravoslavná liturgie, ze západních církví je to především liturgie římsko-katolické církve. S vývojem a činnostmi církví souvisejí i formy liturgické hudby. Církevními výnosy byla trvale usměrňována služebná úloha liturgické hudby, dnešní situaci již charakterizuje větší tolerance.

liturgie hodin	Denní modlitba církve či božské ofícium je spolu se mší svatou oficiální liturgickou modlitbou římskokatolické církve.
ministrant	Světský služebník, který napomáhá kněžím během bohoslužby.
misál	Mešní kniha. Liturgická kniha, obsahující modlitby pro eucharistickou oběť.
moteto (motet)	Jeden z nejvýznačnějších druhů vokálního vícehlasu. Bylo komponováno jak na duchovní, tak na světské texty, nejdříve jen na latinské, postupně i na texty v národním jazyce.
nešpory	Večerní liturgická bohoslužba katolické církve, druh hodinek. Spočívá v biblickém čtení, modlitbách. Hudebně staví na hymnech a žalmech.
noviciát	Doba průpravy k zahájení života v řeholní společnosti.
obláčka	Obřad, při němž si nově příchozí člen řeholního řádu, obvykle označovaný jako novic či novicka, poprvé obléká řeholní oděv svého řádu.
ofertorium	Část katolické mše, obětování.
ofícium	Modlitby předepsané římsko-katolickou církví určené pro hodinky. Texty k oficiím jsou obsaženy v modlitební knize, breviáři, melodie gregoriánského chorálu převzaty z antifonáře. Při oficiích se přednášely a zpívaly žalmy, hymny, antifony, rezponzoria aj. Původní ofícium bylo latinské, dnes jsou do oficia připuštěny modlitby a zpěvy v národním jazyce.
otec	Lat. Pater. Je to uctivý titul dávaný kněžím řeholního řádu. Obvykle se klade před křestní jméno nebo jméno řeholní nebo před zastávanou funkci.
pašije	Různé formy a druhy zhudebněných vyprávění o utrpení Ježíše Krista od jeho zajetí až po ukřižování. Textový podklad tvoří evangelia, podle jejichž autorství jsou pašije také nazývány. Nejstarší pašije jsou hudebně založeny na gregoriánském chorálu. Přednes látky je rozdělen na způsob responsoria mezi kněze a sbor lidu.
psalmodie	Přednes žalmu zvýšeným hlasem na způsob recitativu, k němuž bylo použito takzvaných žalmových tónů, založených na melodických modelech z osmi církevních tónin. Psalmodickým způsobem byly přednášeny i melodie gregoriánského chorálu. Zpěv žalmů byl rozdělen mezi sóla i sbor. Psalmodie byla součástí katolické liturgie, její původ dlužno hledat v synagogálním židovském zpěvu.
responsorium	Jedna z hudebních forem gregoriánského chorálu. Znamená prostou odpověď sboru na zpěv přednášený knězem, taktéž velmi umělecké kolorované sólové zpěvy prováděné podle svátků církevního roku. Původ responsoria se vysvětluje z hudební praxe žalmů. Opakem responsoria je antifona.
růženec	Mariánská modlitba, jež vznikla kolem roku 1400, sestává ze 150 zdrávasů, rozdělených po deseti a prokládaných Otčenášem a Sláva Otci a připomínky nějaké události z Kristova života.
řeholník	Člen řehole, mnich - jeptiška, řádový bratr - řádová sestra.
temné hodinky	Temné hodinky jsou ranní modlitby, které se konají během Velikonočního tridua.
triduum	Jde o tři dny zasvěcené zvláštním oslavám a modlitbám. Nejdůležitějším liturgickým triduem je velikonoční triduum - Velký pátek, Bílá sobota a neděle Zmrtvýchvstání.
žalm	Původně hymnické náboženské písně Židů převzaté též křesťanskými církvemi. V počtu 150 písní se nalézají v tzv. knize žalmů Starého zákona, odkud byly překládány do latiny a později i do národních jazyků. Obsahově jsou žalmy hymny, smuteční, útěsné a naučné písně. Jsou ve volném metru a vyhýbají se rýmům, jež zastupuje opakování gramaticky a zvukově stejně stavěných větných celků.
žaltář	Biblická kniha žalmů nebo modlitební kniha sestavená z žalmů.

Příloha č. 2 – tabulka událostí v kostele v době Velikonoc.

Hudba v kostele sv. Jiljí v Praze: Neděle 20. 3. - Sobota 27. 3. (Velikonoce 2016)		Hudba pod vedením:	
Neděle 20. 3.	7:00 Ranní chvály	kněží	
(Květná neděle)	9:30 Mše (P.Ch. Moteta ke slavnosti)	pan Chaloupský na varhany a zpě	
	12:00 Polská mše	Schola Dominicana	
	18:30 Mše	agentura	
	19:30 Nešpory		
	20:15 Famous Ave Maria		
Pondělí 21. 3.	7:00 Ranní chvály		
	17:40 Nešpory		
	18:30 Mše		
	20:00 Virtuose Strings & Organ		
Úterý 22. 3.	7:00 Ranní chvály		
	16:30 Famous Ave Maria		
	17:40 Nešpory		
	18:30 Mše		
Středa 23. 3.	7:00 Ranní chvály		
	17:40 Nešpory		
	18:30 Latinská mše		
	20:00 Famous Organ Tocatas & Virtuose Strings		
Čtvrtek 24. 3. (Zelený čtvrtek)	7:00 Temné hodinky		
	16:30 Famous Ave Maria		
	18:30 Mše (Ordinarium a vícehlasá moteta od P.Ch.)		
Pátek 25. 3. (Velký pátek)	7:00 Temné hodinky		
	15:00 Křížová cesta		
	18:30 Dominikánské chorální pašije podle Jana (propojení) Mše (Vícehlasá moteta - Palestrina, Picka a Chaloupský...)		
Sobota 26. 3. (Bílá sobota)	7:00 Temné hodinky		
	17:00 Nešpory		
	21:00 Velikonoční Virgílie (P.Ch. Moteteta ke slavnosti)		
Neděle 27. 3. (Vzkříšení)	8:00 Ranní chvály		
	9:30 Mše		
	12:00 Polská mše		
	16:30 Mše (Missa in Bb F.X. Brix, schola + Křížovnícký sbor + orchestr)		
	20:00 Virtuose Strings & Organ		
Pondělí 28. 3.	8:00 Ranní chvály		
	12:00 Polská mše		
	17:40 Nešpory		
	18:30 Mše		
	20:00 Famous Organ Tocatas & Virtuose strings		
Během letnic - Každý pátek od 18:00. Křížová cesta v Kapli sv. Zdislavy. Každou středu - Latinská mše (Gregoriánské chorály)			

„Umučení našeho Pána milostného“

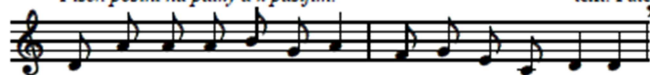
Píseň postní na pátky a k pašijím.

hudba: Petr Chaloupský (*1964)

2005

text: Pater Václav Miřinský

1522

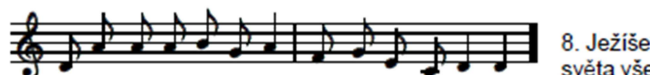
1. U - mu - če - ní na - še - ho Pá - na mi - lost - né - ho

kře - sřan věr - ný u - va - žuj, hle - dě na kříž je - ho,

ce - lým srd - cem u - ctí - vej sva - té je - ho rá - ny,

ji - miž du - ši o - tev - řel spá - sy věč - né brá - ny.

8. Ježíše již křížují, - pohled, duše milá, -
světa všeho nepravost - Krista na kříž vbíla, -
jako oběť bolestná - za hřích tvůj je dána, -
s Matkou Páně spolu nes - rány svého Pána!

2. Ježíš Kristus, Boží Syn, - z vůle Otce svého -
přišel k spáse člověka - z trůnu nebeského. -
Jako pastýř nejlepší - oveček svých hledal, -
snášel pro ně chudobu, - zahynout jim nedal.

9. Ježíš s křížem pozdvížen, - z ran krev
svatá řine, - vláhou božské milosti - v duši
lidskou plyne. - V mukách kříže bolestných -
Beránek náš tichý, - Otce k smrti poslušen, -
snímá světa hříchy.

3. Kaifáš k soudu nad Kristem - starší sežvat
kázal, - křivé svědky povolal, - Ježíše se tázal: -
Pověz, jsi - li Boží Syn? - Kristus slavným hlasem -
velekněží vyznával: - Ty jsi řekl, já jsem!

10. Se zločinci spočten je - na potupném
kříži, - hana, nevděk zástupů - duši jeho tíží.
- Národ jeho nepoznal - navštívení času, -
na smrt krále svého dal, - jenž mu přines
spásu.

4. Slyšte jeho rouhání! - praví kněžské kníže, -
zákoníci volají: - Hoden smrti kříže! -
Noc tu mnoho trpěl Pán - strasti, han a trudů, -
časné ráno veden byl - k Pilátovu soudu.

11. Za lid hříšný modlí se - vroucně k Otci
svému, - aby vinu odpustil - lidu zbloudilému.
- Kajícího zločince - prosby vřelé slyší, -
duši jeho otvírá - věčné slávy říši.

5. Pilát na smrt nechťeje - nevinného dáti, -
kázal Pána Ježíše - kruté bičovati. -
K sloupu Kristus přivázan, - bičí tělo sdrali, -
na skrání z trní korunu - svět dal svému králi.

12. A když všechno dokonal - nebeský náš
Vůdce, - duši svoji poručil -
v ruce svého Otce. - Vše tu Pána plakalo, -
záře slunce zhasla, - mrtví z hrobu povstali, -
zem se v hloubi třásla.

6. A když Pilát uviděl - Pána ztrýzněného, -
soucit lásky vzbudit chtěl v srdci lidu jeho. -
Zástupům ho ukázal, "Ejhle, člověk!" praví. -
"Ukřizuj ho, ukřizuj!" - vzkřikly lidu davy.

13. Ježíšovi přátelé - s kříže tělo sňali, -
v plátno čisté vinuli, - ve hrob nový dali. -
Odpočívej, Pane náš, - Kriste, Boží Synu, -
umučený Ježíši, - v hrobu tichém klínu.

7. Kristus z města vyveden, - těžký kříž si nesa, -
pod ním k smrti unaven, - na zem v mdlobě klesá. -
Matku svou též potkává - Spasitel náš milý, -
srdce matky zplakalo - v bolestné té chvíli.

14. Umučení Ježíše - v paměti své mějme, -
Spasiteli milému - vděčně díky vzdejme! -
Pro kříž jeho bolestný - vzdalujeme se zlého -
bychom byli účastni - v nebi slávy jeho.

Copyright © 2005 <Petr Chaloupský > All Rights Reserved <http://www.chaloupsky.op.cz>

Zpívaná část

Křížová cesta podle sv. Brigity Švédské (1303-1373) - Tajemství spásy

(Tato pobožnost byla schválena a doporučena Svatou kongregací, posvátným Kolegiem de propaganda fide, a konečně Jeho Svatostí papežem Klementem XII. Papež Jan Pavel II. Brigitu jmenoval v roce 1999 patronkou Evropy. Text převzat z <http://brigitta.blog.cz>, Úprava P.Ch. www.chalounskv.op.cz).

Úvodní modlitba

K: *Náš nebeský Otče, předstupujeme před zmučenou tvář Tvého Syna, našeho Spasitele, abychom rozjímavou modlitbou uctili po vzoru svatě Brigity rány, které On přijal za nás hříšníky.*

1. Kristovo utrpení na Olivetské hoře až po jeho korunování trním **(sloka č.01)**

K: *Ó Ježíši Kriste, věčná Slasti těch, kteří Tě milují, Blaženosti převyšující jakoukoli radost a žádost, spásu a Milovníku hříšníků: Ty jsi dosvědčil, že Tvou rozkoší je být se syny lidskými, protože ses pro člověka učinil člověkem při naplnění času.*

Rozpomeň se na všechny úzkostně předtuchy a zármutek, jež jsi vytrpěl v lidském těle, když nastával čas Tvého spasitelného umučení, v Božském Srdci předem stanovený.

Vzpomeň na smutek a hořkost, které podle Tvého vlastního svědectví naplňovaly tvou duši, když jsi při poslední večeři myl nohy svým učedníkům, dal jim své Tělo a svou Krev, laskavě je těšil a předpověděl jim své bolestně umučení.

Vzpomeň na svůj strach a úzkost i bolest, jež jsi ve svém božském Těle vytrpěl před mukami kříže, když jsi po trojí modlitbě v krvavém potu byl od Jidáše, svého učedníka, zrazen, od vyvoleného lidu jat, křivými svědky obžalován, třemi soudci nespravedlivě souzen, ve vyvoleném městě o Veliké noci v kvetoucí mladosti nevinně odsouzen, ze svého roucha slevčen, potupným pláštěm oděn, políčkován, na očích a na tváři zahalen, k sloupu přivázán, krutě, nelítostně bičován, trním korunován, třtinou do hlavy bit a jinými nesčíslnými potupami drásán.

L: *Pro tato před svým ukřížováním vytrpěná muka, dej nám, Pane Bože, vroucně prosíme, před naší smrtí pravou zkroušenost, pravdivé vyznání, upřímnou lítost, dostatečné zadostiučinění a všech našich hříchů odpuštění. Amen.*

Ježíši, který jsi byl zbičován a odsouzen, smiluj se nad námi.

2. Kristovo zesměšnění

(sloka č.02)

K: *Ó Ježíši, pravá radosti, Svobodo andělů, Rozkoši ráje, vzpomeň na truchlivosť a hrůzu, které jsi zakoušel, když všichni Tvoji nepřátelé jako nejdravější lvi Tě obstoupili, políčkováním, pliváním a ostatními neslychanými trýzněními Tě trápili.*

L: *Pro toto trýznění a pro potupné nadávky a rouhání, jimiž Tě, Pane Ježíši, všichni Tvoji nepřátelé trápili, prosíme Tě, vysvobod' nás ode všech našich nepřátel, viditelných i neviditelných, a dej nám ve stínu Tvých křídel dospět k dokonalosti a věčné spásy. Amen. Ježíši, který jsi byl posmíván, smiluj se nad námi.*